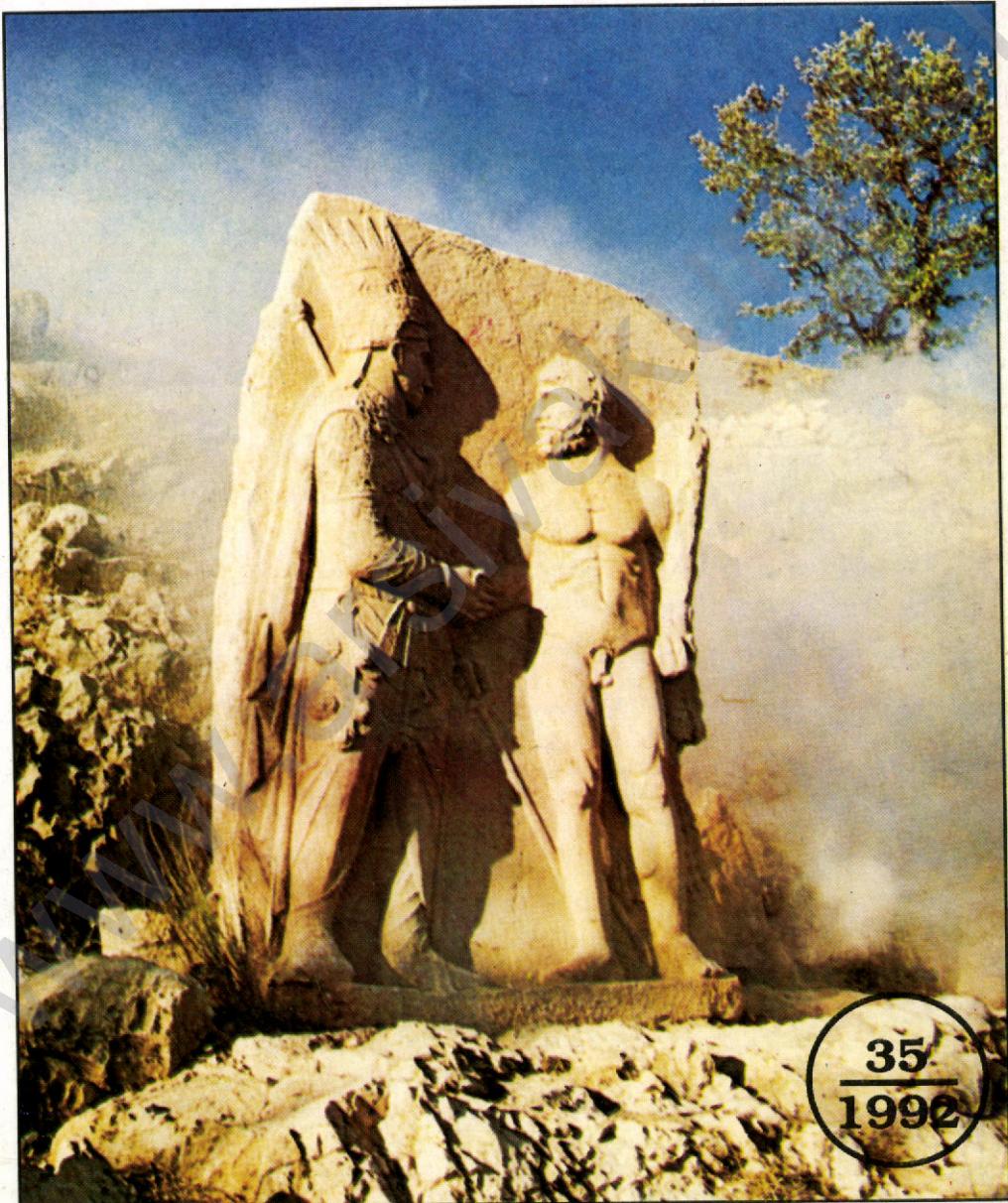

OROJA NÛ

kovara huneri çandi û edebi

35
1992

NAVEROK

Şehidên Kurdistanê nemir in.....	3
Raporeke dewleta Türk derbari Serhildana Şêx Sait da-Werger: Baran.....	4
Helbestvan Rêkêş Amedi- Amadekar Xelil Dihoki.....	11
Encumena Niştimani ya Kurdistana Iraqê.....	13
Hevpeyvin bi Seydayê Keleş ra - B. Dersim.....	16
Mem û Zin-Radyo dramatik, Robert Alfton.....	19
Gotunên Pêşîya.....	21
Jî Zargotîna Me - Du stran.....	22
Rexnegiri yan çavnebari- X. Lezgin.....	24
Terminoloji.....	26
Tiyatroya Zarokan - Ciwanîk- A.Ç. Canpolâ.....	28

Bergê pêşin: "Relifeke Mithras û Herakles"
nêzi Kohika (Kahîa) kevn, li çiyayê Nemrûd

Sal: 13

Hejmar: 78, Çırıya Paşin 1992

ISSN 0283-5355

XWEDI: KOMKAR-Swèd

BERPIRSIYAR: Şêroyê BOTAN

NAVNIŞAN: Gustavslundsv.168,1 tr
161 36 STOCKHOLM

TELEFON : 08/ 26 23 75

HESAP NO: PG. 458980 - 0

UTGIVARE: Svensk Kurdiska

Arbetarföreningen

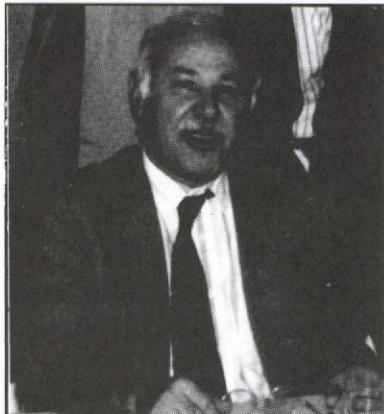
ANSVARIG UTGIVARE: Ş. BOTAN

ADRESS: Gustavslundv. 168, 1 tr.

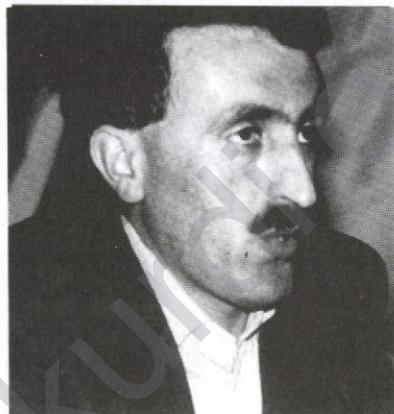
161 36 STOCKHOLM

FAX: 08/ 25 38 57

ŞEHİDÊN KURDISTANÊ NEMIR IN!

Dr.Seid Şerefkendi

Fettah Abdoli

Sekreterê Gîsti ya PDK-î Dr. Seid Şerefkendi, Fettah Abdoli, Humayûn Erdelan û Nûri Dehkurdî dî 17'yê İlona 1992'an da li bajarê Berlinê bî destê dewleta Îranê hatin qetilkirin. Têkoşina gelê Kurd bî kuştin û dafikên dijmîn nayê rawestandin. Pêşeroj ya gelê me ye.

Em vê qetliyamê protesto dikin û ji gelê Kurd ra serxweşi
Redaksiyona Roja Nû

Musa Anter

Welatparêz, nîvîskar û şervanê hêja **Mûsa Anter**, bî destê dijmînen gelê Kurd dî 1992.09.20 da li bajarê Diyarbekir hate kuştin. Em vê qetliyamê protesto dikin û ji gelê xwe ra serxweşi dixwazin.

Redaksiyona Roja Nû

**Pışti Şorîşa Şêx Seid
Rapor û Tevdirên Tîrkan
Dî Derheqa serhîdanê û Rewşa Kurdistanê da**

BEŞA III.

**“DIVÊ EM KURDISTANÊ
BI DESTÊ WALİYÊ GIŞTİ Û
WEK MISTEMLEKE İDARE BIKIN”**

Werger: BARAN

**Rapora Cemil Begefendi
Vezirê Karêن Hundur
Derheqa Geşta Wi ya li Rojhilate**

Dî heqê rewşa Rojhilate (1) da û dî heqê isla-heta (reforma) ku nu dest pê kir, mîn bî hin waliyan ra (Diyarbekir, Mêrdin, Sêrt, Ruha, Xarpit (Elazîz), Ergani, Dêrsim), bî İzzeddin Paşa yê Mifetişê Ordiya 3. ra û bî heyeta Mehkema İstiklalê ya Şerqê ra di 11-17 Heziranê da li Diyarbekirê civinek çêkir û ez bir-baweri û rayên ku dî vê danustandinê da hatin eşkerekirin û tevdirên ku hevce ye bêñ girtin li jêr pêşkêsi we dikim:

Kamrani (Esaiş-Reheti)

Pışti cezakirina *mutegallibe* (2) û serokan, rewşa rojhilate, ji bili hin ciyan, ku bermayıyêñ asêyan (wek Broyê Têlli li Giridaxê Bazidê û Yado li Çiyayêñ Darahêñê) hin lê seri dikişinin, gor berê bêdeng û rehet xuya dike. Lê belê, ji ber komkirina

çek û silahan û nefikirina kesan ber bî rojava (3), hîn Kurdêñ ku dî dema serhîdanê da piştgiriya hukumetê kîrine aciz dibin. Jî ber vê yêkê, her usa ji bî tesir û propaganda wan revokêñ li Îranê, gelek kes ref bî ref derbazi Îranê bûn. Jî ber vê, iro sinore û Îranê bûye warê kar û xebata qolêñ Kurdparêzan.

Kar û Xebata Kurdparêzi

Rêxistîna dervayı (ya Kurdan) gelek çalak e. Êhtimaleke mezin e ku Ingiliz, Fransız û Îrani alikariya Kurdan dikin. Li Iraqê dî bin perê Ingilizan da, li Îranê ji dî bin perê Riza Shah da kar û xebetên ji bo Kurdistana serbixwe xuya dike. Heya Ingiliz li Iraqê, dixwazîn Ereban bî Kurdan bîdin sekînandin û bona vê yekê, Kurdan ji bo serxwebûnê kiş dikin. Li sinorê Sûriyê baweri bî Fransızan nabe.

Herçiqas meriv dikare bêje ku dî serhîdana dawi da tesireke bir û baweri (mefkurewi) tune ji,

bı rasti di mintıqa rojhilate da Kurdparêzi heye û bı kar tê. Lê di warê bir û baweri da hin ne ewqas kûr, fireh û bı xeter e. Lı rojhilata xeta Wan û Midyatê bir û baweriya Kurdparêzi, daxwaza serxwe-bûn û cudayeti xurttir e. Gel bi zman û milletiya xwe ra bı xurti xudi derdikeye. Herçi birewer bı tevayı Kurdparêz in. Dı mekteban da salixdana welat bı şikleki xas û giştı, esaseke bir û baweriya Kurdparêzi ye. Bir-baweri û tevgera Kurditîyê gelek misaid e ku bı rê û olaxên zaneti xurt û fireh be, ber bi pêş biçe. Armanca me ya esasi ji ev be ku, emê tevdîr bîstînîn û bixebeitin, da ku bir-baweri û tevgera Kurditîyê di mintıqa rojhilate da bitemirin, nehêlin xwe bighine rojavayê Feratê, bajon ber bı sinorêñ rojhilat û başûr (cenûp) û ji wê bavêjin der.

Islahet (Reform)

a- Ji Gulana sala 341 (1925) heya nuha, tenê 60 hezar çekê ser hatiye komkirin. Lı Dêrsimê hin dest bi karanina zorê ne hatiye kîrin. Ji eşirêñ ser sinoran ji hin çek ne hatiye komkirin. Anglo Dêrsim û eşirêñ ser sinoran li derva mane, lê disa ji çekê ku hatiye komkirin gelek kêm e û şık tune ku çend qati wê ji maye.

b- Ew kesê ku hatine nefikirin, bı kiryarêñ xwe zîrar didane sazûmana civaki, li xelkê zulim dikirin, di bin perde hukumatê da nifûza xwe bi xirabi kar danin û gelek zîrar didane hawirdorê xwe û diji islahaeta rojhilate derdiketin. Anglo bı awayeke giştı, ne dibû ku li vir bîminin. Eva salixdana wek emir e ji bo bona neqîlkirina merivêñ xirab û zordest. Ev emir ji bo wan mutegallibeyan e di warê idari, abori (selefdar), êtiqadi (şêx), serokesir û axayan (kesen xwedi 5-35 gund) e. Ji vana hersêy-ên dawi (şêx, serokesir û axa) nefiyê xerbê (rojavayê) bûn. Usa minasiw hate ditin ku heya ji ortê rakirina eşirtiyê bi tevayı, têkili serokêñ eşirêñ koçer nebin. Ji van pêve, eger mutegallibê nebin ji, ew kesen ku rûniştina wan li şerqê ji bo sazûmana civaki bi xeter e, ew kesen Kurdparêz û serseri û malbatê revokan û yên ku mehkûmi cezaya ji

mehki zêde bûne û di zindanê şerqê da duminin, ev hemû neqli xerbê bûn.

Kes ne razi ye ku, sedem ci dibe bila bibe, ji wan kesen neqîlbûyi yek ji vegere ciyê berê. Heya misade tune ku li vir mehkeme bin. Ew kesen ku pişti neqîlbûnê di heqê wan da dawe vebûn, ji bo mehkemê nayêñ xwendin, û mehkema wan li ciyê nefiyê tê temamkirin.

c- Ray ev e ku, tevi cikirina wan kesen nefikiri li xerbê, divê malbatê wan ji pişti bêderan bêñ neqîlkirin; ev yek wê nişan de ku hukumet karê destpêkiri nivce nahêle; xasîma, dûrxistina serok û şexan ji şerqê, tesireke mezîn wê bike ji bo vemirandina bir û baweriyêñ Kurdparêzi. (...) Eraziya van kesen nefikiri, divê piştre ji wan bê stendin û li kesê muxtac bê belavkirin (...)

d- Divê hukumet alikari û piştgiriya Tirkêñ vê mintiqê (şerqê) bike û ji derva Tirkêñ macir bi komiki bine û li vir bi ci bike; Banka Zireetê (çandiniyê) di dêndayinê da pêşiyê bide Tirkân. Ji bo neqîlkirina maciran ordi û idara sivil ci ji dest tê wê bike û xelk ji alikar be; digel vê alikariyê, ji bo her maleke macir -bona neql, xani çekirin, xwarin, heywan, halet û toxim- 300 lire mesref hewce û ferz tê ditin. Anin û ciwarkirina maciran, bê pere û bê alikari nabe. Eger isal pere bê ditin, meriv dikare li Ruhayê 250, li Diyarbekrê 400, li Sorekê (Siverek) 100, li Xarpitê (Elazizê) 250, anglo bi tevayı hezar xane ciwar bike. Pişti wê ji hersal, meriv dikare li wilayetê valabûyi (ji Kurd û Ermeniyan) 5000 mal ciwar bike û bi vi awayi li vê mintiqê pira-niya Tirkân pêk bine û Kurdparêziyê bitemirine.

h- Pişti neqîlkirina mutegallibe û kesen xirab -ku hêvi heye, heya dawiya Tirmehê ev kar temam be- divê mifettişî daxuyaniyekê derxe û ji gel ra bide zanin ku édi neqîlkirina kesan ghaya dawi û di çavê hukumetê da gel himwelatiyê rast e û parastin, reheti û mafêñ wi bi vi şikli, bi hukumetê ra, bi idara Komarê ra girêdayi ye.

Bi vi awayi, divê siyaseta zordanê édi bîghê dawi û tevdîren gran (fewqlade) hêdi hêdi bêñ rakirin, li ciyê wan jiyana adi (tebii), reheti û be-

dengi dî şunda bê.

Bona vê yêkê ji, divê beri hertiştî hukmên idara şidandi bê sistkirin û ji wilayetên rojava dest pê bîke û idara zori gav bi gav bê rakirin.

v- (4) Waliyên ku tevi civinê bû bûn, gotun ku, ji ber ku idara şidandi dest daye ser gelek heq û se-lahiyetên memûrên milki û li wilayetan hemû kar û bar bi destê qumandarêن leşkeri tê rastkirin, heya xelk di navbera sinorêن qeza xwe da ji mecbûr dimine bi wesiqe û teskera nifûsî biçe û bê. Bona ku ji vê usûlê tu feyde dernayê û serda ji ew zira-reñ abori (iktisadi) û dijayediyê idari pêk tine, bi destê me hat rakirin.

4- Rêxistin û Bir û Baweri

1- Avakirana mifettişyeke giştî li Rojhilatê, bi selayehiyeteke fireh û botçeyeke xas (ango sazkırına wahtiya giştî û idarekirina Rojhilatê bi usûl û qeydeyên mustemleketi) -raya heyeta istiqal- (5) herçiqas bi her awayi bi feyde ye ji, bo avakirina rêxisitineke han pere û wext lazim e û heya wê demê di navbenda (merkeza) mufettişya Ordiyê da besen (şûbeyên) kamrani (esayıg) û istihbaratê bê çekirin û sazûmana civaki ya Rojhilate di bin dest û idara mufettişye da bi rêva biçe, têri dîke (6). Bona ku, di vi kar û bari da alikariya mufettiş bê kîrin -nuha di meqerê mifettişiyê da mifettiş milki Heci Husni Beg bi vê wezîfê mijûl e- divê sê mifettiş milki û du zabitên cendirme (binbaşiyek û yuzbaşiyek bi qidem) di bin emrê wi da kar bikin. Xasîma, ji bo ku pêsi li tevgera Kurdparêziyê bê girtin û xelk idara Komari ya Tirkîyê bi tevayî nas bike û jê hez bike, divê rêxistina istihbaretê û propagandê pir û pir xurt û fireh be û bona vê yêkê, bo waliyan, her usa ji bo mufettişiyê, her sal kêmayı da 25 000 lire bedêl hewce ye û ferz e.

2- Ji bo ku ev islaheta Rojhilatê bi hêsanî bi rêva biçe û esasen Komarê (Cumhuriyetê) zû fireh bin û ciye xwe bigrin, divê li mintiqê zêtur nehiye bênen teşkilkirin; nifûs, mal û erazi bê nivisandin; kar û usûlên besan (vergi) bênen çêtürkirin û xasîma kar

û xebatên dadigehan (mehkeman) ku di rûbari hin usûl û qeydeyan da gelek giran dîmeşe û li ser xelkê bê tesir e, divê bê islah kîrin.

3- Memûrên ku ji merkezê tên tayinkirin, wex-ta xelkê Rojhilatê bin, bi pirani zirara wan tê ditin. Bona vê yêkê:

A- Memûrên serok (amîr) divê bi temami ji rojava bin û Türk bin,

B- Di dadigehêñ idara şidandi da hakim û me-mûrên esker û sivil divê tucar xelkê rojhilat nebin,

C- Mumûrên dereca duwemin ji divê ji xelkê wi wilayeti nebin,

D- Memûrên poste û têlgrafê divê ji xelkê rojhilatê nebin,

E- Memûrên ku bi eslê xwe ji Rojava ne, lê, ji ber ku, gelek waxt li Rojhilat mane û êdi ehlaqê mintiqê (yê Kurdish) girtine, divê bênen guhirandin,

F- Zabitên cendirme û hêzên ser sinor û polêz divê bi temami Türk û ji Rojava bin.

G- Pêşniyarê li civinê û raya min bi xwe ji ev e ku, memûrên heyi yêni ji vê mintiqê (Kurd) hema nuha neqli Xerbê bin û bi vi awayi tasfiye bin (ne-minin); ji vana tenê memûrên dereca duduyan neqli bajarêñ ciran bin.

4- Ji ber ku cendirme bi hejmar û bi çawani (wesif) ne gor rewşa Rojhilatê ye, ev yek zîrarê dide êtibara hêzên eskeri.

A- Di nav eskerê nu da yên ku ji bo cendirme-tyê tên vegetandin, divê gor qanûna eskeri bi kéri cendirmetiyê bê û xasîma, xwendin û nivisandinê bizanibe,

B- Divê mesref û meaşê cendirman beri hemûya bê dayin,

C- Li rojhilatê di hêzên leşkeri da, herçi zabitên ku kêm in, divê ji hêzên rojava bêne stendin,

D- Divê cendirme ji kar û xizmeta bela-wela bê xilaskirin û gor imkan û kar li ser hev be,

E- Ji wan alayên seyyar li rojava, divê qismeki nu ji rojhilatê ra bê şandin,

F- Heya ku midûr û qelemén (dairêñ) tahriratê

(nivisandinê) bêن rakîrîn, ji bo karê şifrê û nivisandina veşarti divê zabiteki cendirme wek arikar bîdin bîn emrê waliyan.

Jî ber ku ev pêşniyar ji bo kamraniya rojhilate gelek li ciyê xwe bû û ne yê derengxistinê bû, bona temamkirina kadrén zabitan me dest bi kar kîr.

5- Herçi serokêñ (amîrêñ) mîlki, divê gor karê xwe xwedi selahiyet ji bîn; lê gele selahiyetên wan, gor qanûnêñ cuda cuda hatiye rakîrîn yan ji tengkîrîn. Divê gor hewcedariyêñ roja iro qanûneke nu ji bo Îdara Giştî ya Wilayetan bê derxistin û di navbera wê û qanûnêñ dinê da hemahengi û wekhevi pêk bê. Dî civinê da ev pêşniyar ji hate ser zmin û Wezareta me ji dî vê rayê da ye.

6- Measêñ serokêñ memûrêñ mîlkiyê ne gor şan û şerefa miqamê wan e. Bona vê yêkê, divê wali ji mesrefa beşa rê û ya xwendîna pêşin, bî navê “bedêla stendîna beşa rê û ya xwendinê” bedêlekê ji idara xusûsi bîstînîn û ev bedêl qasi measê heri mezîn yêñ endamêñ (azayêñ) encumenan be. Ev yek tesireke baş bîke li ser waliyan û kar û xizmeta wan çêtir bîke. Ray ev bû û wezareta me ji bo vi tiştî çi lazim e kîr.

7- Jî ber ku li rojhilate mektebêñ nizami kêm in û yêñ heyi ji ne baş in, memûrêñ dewletê di ali xwendîna zarokêñ xwe da ji dî rewşeka gelek çetin da ne. Daxwaz ev e ku, zorokêñ memûrêñ ku li rojhilate xizmet dikin, bî pereti yan bê pereti be, bikarı bîn di mektebêñ İstembole da bîxwinin, hukumet di vi wari da ji wan ra hêsanî nişande; her usa ji, li rojhilate alikariya mektebêñ baştîr bike, da ku ew ji bî dilek rehet karê xwe pêk binin.

8- Giraniya sazgeha telefonê li Rojhilate eşekere ye. Xelk gelek dixwaze ku xeta telefonê çêbe û tim bixebe. Em ku carcara ji xelkê mintiqê alikariyê distinîn, eger barê wan zêtir gîran nekin û gor qanûna komkîrîna alikariyê bikin, di heqê vi kari da têñ.

9- Hîm ji neparastinê, hîm ji, dî rûbarî serhîldan da li vê mintiqê di piraniya dairêñ dewletê da kulliya qanûnan tune. Herçi sûretên qanûn û emîrnâmîn ku bi şapoxrafê têñ şandîn, ew ji bi

wext ji ronahiyê winda dîbe û nayê xwendîn. Bona vê yêkê, qanûn û emîrêñ ku ji nehiyan ra têñ şandîn divê çapkiri bîn û wek kitêb di dosyê da bêñ komkîrîn û ji kulliye ji, bo hemû wilayetan, gor hejmara qeza û nehiyêñ wan divê taxîmek bê şandîn.

10- Pêşniyar bû ku ferqê navbera perê kaxîz û ya madeni bê hilanîn. Lê di dawiyê da em gihiştin wê neticê ku, ev pirseke gelek mîhim e û divê kesen pîspor lê binêrin.

12- (7) Ew kesen wek Tahirê serokê eşira Mîran û Millîyan ku ji gelek serhîldan û curman gunekar û mehkûm in, diji dewletê çek bî kar anîne û revine Iraq û Sûriyê, divê ji himwelatiyê bêñ avêtin, eger malbata wan li nav sinorêñ me maye, divê ber bî xerbê bêne nefikirin û malê wan ji wan bê stendîn û bîbe malê xeznê, eraziya wan bî destê hukumetê bê parastin û idare kîrîn. Ray ev e ku, tevdîrîn hanê nîfûza wan kesan bîskine û çavê wan bitîrsine yêñ ku mîyla wan heye esayaşa mintiqê xirab kîn.

13- Em hemû bî hevra gihiştin wê neticê ku, mesrefê ku lazim e ji bo islahetekê esasi li rojhilate, divê ji gelê mintiqê (ango ji Kurdan) bê stendîn û bona vê yêkê qanûneke xas bê derxistin.

Ev hemû tiştîn ku min bî kurtahi pêşkêş kîrîn, ray û pêşniyarêñ Serokatiya Erkanê Herbê Giştî û ya Vezareta me bî hevra ye di derheqa islaheta rojhilate da û ci anîna wê êdi dîmine ser raya we ya bilind.

BERNAMA (PROGRAMA) ISLAHETÊ JI BONA WILAYETÊ ŞERQÊ

Beri Hertiştî Pêkanîna Yekîtiya Netewi

Lî rojhilate wilayetê ku warê Kurdan in û çav-kaniya fêsadî û şorîşê ne li ser sê mintiqeyan parva dibin:

- 1- ji Çemê Feratê û rojavaya wê bigir heya Ba-zid (Beyazid) û Xînis û Kemah; bakûrê vê xettê,
- 2- Başûr û rojhilata xetta Wan û Midyatê,
- 3- Wilayetê di navbera van herdu xettan da

(herdu xetênu ku di bendênu jori da hatin nişandan).

Lî mintiqeya yekan : Wek Bazid - Xînis - Gêxi - Umrianiye - Kahta - Poturge - Bazarcîx ku tê da gundênu Kurdan gelek in, macirêne Tirk li vê mintiqê wê bênen ciwarkîn; di gundênu Kurdan da hukum wê derbazi Tirkan be û mixtar ji Tirkan bê hilbijartın; Kurdeku ji besen dewletê tim direvin wê mecbûr bin serê xwe bi temami nizm bikin; Tirkêni mintiqê ku ji nezani û bêhayî milletiya xwe wînda kîrine, ruhiyeta wan bê geskirin; di navbendênu qeza û wilayetêne vê mintiqê da rêxistinêni milli yên xurt wê bênen avakîrin; li ser himê zanyariye (maarifê) propagandeyeke baş wê bê kîrin û di saya van tevdiran û di saya iktisadê da tevgerên Kurdparêzi wê bênen vemirandin. Gundênu ku li ciyen gelek asê ne û xelkê wan ji eşqiyati û zordesti dev bernadin, ew gund ji divê neqli deştan bin û xelkê wan yeko li gundênu Tirkan bênen belavkirin.

Lî mintiqeya duduyan wilayetê Hekkari û hin qeza, ji xwe, ji berê da tabiyê idareke serbest in û li wan deran tucar idareke rêk û pêk saz ne bûye. Lî vir qet bajarek ji tune ku bibe navbend ji bo bajarvanîye (medeniyetê). Ev der warê eşirêne koçer e ku havin û zivistan tim tê da diçin û tê. İdara Kurdi ya xas (xusûsi) ku Ingiliz li sinoren Mûsilî wê çebikin, ji ber ku ji vê mintiqê ra hevsinor be, gelek maqûl e ku tesireki li ser bike. Ji ber sedemêni abori, siyasi û avadanî ne lazim e ku li vir macir bênen ciwarkîn û ev serbestiya han bila wek berê bîmine. Divê li qeza û nelîyan bi destê cendirme û memûrîn mintiqi idareyeke sivik bê danin; divê ev gor hal û edetênu Kurdan sistemeke muweqqet be, da ku Kurd guh nedin İdara Ingilizan; divê di warê eskeri û besen dewletê da zorê nedine wan. Kesen ku meyla wan ber bi Ingilizan û Kurdparêziye heye, divê tevi malbata xwe nefiyê Anadoliye bin. Yen ku piştgirê idara me ne û ji me ra sadiq in divê bêne parastin, çekê (sîlahê) wan neyê stendin, ji wan ra deriyê mensefetê bê vekirin û bi riya wan herçi xain û casûs bênen eskerekirin. Lî vir rêxistinêke fireh ji bo xwendinê, dadiyê (adliyê) û hukume-

tê ne hewce ye. Merivêni asê û eşqiya bi bombebanan teyaran wê bênen cezakîrin û tırsandin.

Dî wilayetêni mintiqâ sisêyan da, ji ber ku Kurdpiraniye pêk tinin û Tirk tenê sisêyan da yek in û ev der hêzên dewletê yên siyasi, abori û leşkeri gelek telef dike, bona vê yêkê, divê ev der rojki berê bi macirêne Tirk bê ciwarkîn û di nav pênc salan da piraniye Tirkan bîghê duduyan ji sisê. Ev macir berê li gundênu Ermeniyan yên vala, li çitligê istimlak kiri û li eraziyê din û gor usûla jérin bêne cikirin.

1- Ji macirêne Tirk yên ji Romanya, Bulgaristan, Sîrbistan salê 40 hezar nifûs li mintiqeya Ruha, Mîrdin, Sorek, Diyarbekir û 30 hezar nifûs ji wan maciran li mintiqeya Xarpitê, Kemahê, dorberê Feratê, Erganiye, Paloyê, Gêxiye; qismek ji van maciran, qismek ji Qerepapakêni Rûsiya û Azeriyan û Qafqasiyan 30 hezar nifûs wê sewqi wilayetê Wanê, Mûşê û Bitlisê bîbe û li wir bê ciwarkîn. Bi vi awayi, di pênc salan da li mintiqâ sisêyan niv milyon nifûs ciyê Ermeniyan digre û hukma Tirkan di warê abori û siyasi da pêk tine. Ew gundênu Ermeniyan ku ketiye destê Kurdan, divê ji wan bigrin û bidne maciran û macir gund bi gund bi komiki bêne ciwarkîn; di warê avadani, çandını û ciwarbûni da alikariya heri mezîn ji wan ra bê nişandan. Eger hewce be, divê bo parastina nefsê xwe bi senet çek bidinê û eskeriya wan du sal bê tecilkirin. Midüriya ciwarkînen divê botçeya xwe bi temami ji bo vi kari serfke.

2- Bajarêni mezîn û piçûk ku nifûsa wan bi temamî Tirk e, divê bi marifeke xurt û bi riya ocax û spor û rêxistinêni ciwanan bibin navbendêne herbê û bi çap û weşan, bi mekteb, bi tiyatro û bi listikênetewi û giştî, di warê netewi da heyecana gel bê bilindikirin; his û edetênu Tirkan bê jiyandin. Dêrsim, Qerekeçi, Gêxi, Bismil û hwd... ku Tirkîtiye wan ji berê da tê zanin, lê piştre bûne Kurd û qebilênu ku hisen wan ên netewi sist bûye, divê bi alikariya weşan û konferansan, bi bertil û bexşîş cardin vegeerinin Tirkîtiye û Kurden ku mîyla wan ber Tirkîtiye heye, divê vi ali da wan teşwiq bikin.

Bajarên wek Sérte, Mêrdinê, Midyatê û hwd. ku Erebi dipeyivin, divê wan ji vegeerin ser çanda Tirkî û di bajaran da ji bili Tirkî, xeberdana zma-nen din bi rê û olaxên zorê û idari qedexe be. Her usa ji, divê bi gotin û telqin li ser vicdana wan tesi-rek bê kîrin. Macirêن Tirk ku wê bêن, gor sınıfêن xwe, divê berê di bajaran da û di gundêن dora wan da bi sixleti ciwar bin. Bi vi awayi navbendêن çandi sal bi sal xelekêن firehtir pêk binin û di dawiyê da bîghêن hev û Kurdêن ku di çiyan da, di ciyêن asê da mane dorê li wan bigrin. Divê di bajaran da dibistanêن şevin (leyli) bêن vekîrin û zarokêن sêwî tê da bêن terbiye kîrin.

3- Lı Diyarbekrê bi alikariya malmezinan qasi du-sê hezar Ermeni kom bûye û di bajarên din da ji Ermeni, Suryani, Gildani, Nestûri û xristiyanêن din hene. Ji zêdebûn û sixletbûna wan tim bêoxiri çêbûye û tim bûne haletekei xirab di destê Ingilizan da. Bona vê yêkê, divê pêsi li wan bê girtin û ji bona derxistina Suryan û Yêzdiyan ji mintiqê hin se-beb bêne ditin.

4- Gelek Kurd ji bo karkeri (emeleti), hemma-li, rêncberi, eskeri û ji bo sebebêن din têن Anadoliyê, İstembolê û bajarên din. Divê xebat bê nişandan, da ku Kurdêن han li van deran bizevicin û ci-war bin. Divê tim hatîna karkerên Kurd bê teşwiq kîrin, ji wan ra asani bê nişandan û nehêlin ew şun-da vegeerin. Divê Kurdan di eskeriyê da bidin sınıfên demdirêj wek topavêj, cendirme û suwari û bishînin rojavayê Anadoliyê û Trakyê. Divê di rojava da wan teşwiq bikin bo cendirmetiyê û bi Tîrkan ra bizevicinîn.

5- Divê xebateke xas bê nişandan, da ku ev abori û senayiyê di destê parazitên ne Muslim û ecnebi da ye, bi tevaiy bikeve destê Tîrkan. Divê bi de-stê banke, şirket û ticaret-xaneyên milli bîghêن vê armancê. Tenê bi hukmeke abori ya rasti meriv dikare yekitiyê pêk bine.

Ya Duduyan Avakırına Hukumetê û Xweskırına Esayış e

1- Lı mintiqeyêن dudu û sisêyan divê idara

şidandi her hebe. Divê li Anadoliyê, li mintiqeyên dinê ji mifettişiyêni giştî bêne sazkîrin û di nava wan da, Mifettişiya 5. ji bo vê mintiqê be û walîyê mintiqê bi aliyê esaiş, sazûman û islahetê da bi mifettişiyê va bêne girêdan. Divê ji bo alikariya wi di warêن dadi (adli), idari û eskeri da memûrêن nu bêne tayinkîrin, da ku karên ceza, huquq û parastunê zû bi rêva bîçin. Qumandarê Qolordiya Heftan bi aliyê parastina giştî wê di bin idara mifettiş giştî da be û serokatiya şidandi bike.

2- Diji propagandeya ecnebiyan ku di rojhilate da me gelek aciz dike, divê rêxistîneke xurt di warê istihbarete da bê avakîrin û ew bi dû casûsên dijmin keve, li der û li hundir wan bê tesir bike. Bona vê yêkê, divê memûrêن pispor di vi wari da bê-ne xebitandin, bexşîş û xelatan bidne wan, rojname û kitêbikan çap û belav bikin, konferansan saz bikin û bo van karan bedêleke geleki mezîn û ves-arti bê vegetandin. Di vi kari da, divê ji hemû rêxistinê dewletê bi xurti bê istifadekirin û Erka-nê Herbê Giştî, divê ji bo propagandeya giştî hedefan nişan de.

3- Divê hemû çek bêne komkîrin û kes bê wesiqe bi xwe ra çek negerine. Tenê, me çawa li jorê goti bû, ew kesen ku bi hukumetê ra sadîq in, ew û macir wê bikaribin bona parastina xwe bi wesiqe çek bistinîn.

4- Di mintiqâ sisêyan da divê mutegallibe, şex, derebegêñ berê, eşqiya, asê, hevalbendêñ ecnebiyan û Kurdparêzêñ berbiçav tevi malbata xwe nefiyê rojava bin. Ji van kesen xirab, yêñ ku hin re-vok in (firari ne), divê malbatêñ wan li ci nemine û nefiyê Anadolê be. Ew gundêñ asê û çiyyati ku talan û şêlandin xwe ra kirine adet, divê bêñ rakîrin û li Trakyê û Anadolê bêñ belakîrin. Divê qet gun-dek ji nemine ku bîbe parêzgehê eşqiyatiyê.

5- Qitayêñ Qolordiya 7. û cendirmeyêñ seyyar û sabit divê bi hejmar xurt bin; du bêlikêñ tabûrêñ sinor li şunda û serhev be, hejmara wan heryeki derkeve heft sedi; li bakûrê Wanê di sinorê wala da tabûrek nu bê çêkirin. Lı Wanê divê tûgayeke çiyê bê sazkîrin û tûmenêñ zirxi, her yek otomobi-

lek zırxi ji bistinîn. Lî ser sinorê Sûriyê, bona ku pêşî li karê qaçax bê girtin, divê di bin emrê idara gumrîkê da bêlikeke otomobilên zırxi hebe. Û divê tûmenên eşiran bêñ belakirin û li ciyê wan tûmenê suwari yêñ êhtiyati bêñ sazkrin.

6- Divê nîfûs, mal û erazi rojki berê bê nivisandin û istatistikên baş bêñ çekirin; bi awayeki ciddi le ser danin û berhevkirina beşan bê sekînandin, da ku emrîn hukumetê bi tevayi bi ci bêñ; li mintiqeyen serhîdanê beşen giran wê bêne danin; gelek kesen ku dora wan hatiye lê neçûne eskeriyê, yan ji bi temami ne hatine nivisandin, divê bi xurti li ser wan bê sekînandin, ew bêne komkirin û ew di xerbê da û di réyan da bi darê zorê bêne xebitandin. Me jorê da ji gotû bû, ji Tirkêñ mintiqê û ji maciran ra asani wê bê nişandan.

Ya Sisêyan, Sazkırina Hatîn u Çûnê û Pevgirêdanê ye

1- Xetta Keller - Ergani - Diyarbekir divê rojki berê bê çekirin û bi xetta Sêvas - Erzurumê ra bê girêdan. Di çekirina riya hesin da divê kar bidin maciran û ew rojki berê bibin hasilkar û seranseri xettê gündêñ Tîrkan yên xurt bêñ avakîrin. Bona çekirina vê xettê, meriv dikare para hukumetê ya di madenê Erganiyê da wek bedêl nişande û şirketa Ergani û hin şirketên din hema dest bi kar bikin.

2- Riya Xarpit - Dêrsim - Erzinganê û ya Mêrdin - Heskif - Garzan - Bitlisê ji bo derbazbûna erebeyan divê bê vekirin û xelk di van rîyan da bi darê zorê bê xebitandin. Di derheqa vê yêkê da rapora mihendizê wilayetê Diyarbekrê me da Wezareta Avadaniyê.

3- Xebitandina gemiyan di gola Wanê da û tezekirina tersana Ernisê, him ji bo ciwarkirina maciran, him ji bo xweşkirina aboriya mintiqê feydeke mezîn wê bide û bi aliyê eskeri ji pevgirêdanekê lezik pêk bine. Di vi warî da ray û ditinêñ heyi me da Wezareta Avadaniyê.

4- Ji bo pevgirêdanekê lezik ji poste û rêvingiyän ra, divê di navbera Diyarbekrê û Wanê da teyyare bê xebitandin. Pêşniyarek usa ji şirketa

Yunkersê ra hatiye kîrin.

Pêy Ketin û Qontrola Rewşa Giştî

Ev program dikare û hewce ye di pênc salan da bi kar bê. Jî bona ditîna pêşveçûna wê sal bi sal, divê karêñ her sali, di wextê da bêne nişandan û di dawiya salê da, mifettişa giştî, karê ku hatiye kîrin bi riya rapor û istatistikên fireh ji hukumetê ra bide zanin. Guhartinêñ ku di programê da lazîm e bêne kîrin, divê bi awayeki eşkere û bi sebebêñ xwe bêne nişandan. Heya ku izin û razibûna merkezê nebe, divê çarçuveyê esasi tucar neguhure.

Têbini

(1) *Jî ber ku naxwazin bêjin Kurdistan, dibêñ "Rojhilat".*

(2) *Gotina "mutegallibe" di zmanê Turki da bi mana kesen zordes û derebeg bi kar tê. Lî vir bi mana mir, axa, şêx û serokeşirêñ Kurdan hatiye gotun.*

(3) *Lî vir, gotina "rojava" gor Kurdistanê ye û ji bo navçe û rojavayê Anadolê tê gotun.*

(4) *Lî vir, di surê da divê xeletiyek hebe; dor ne yê "v" ye, yê "i" ye.*

(5) *Jî vê gotinê miraz, heyeta "Mehkema Serxwebûnê yê Şerqê" (Şark İstiklal Mahkemesi) ye.*

(6) *Lê pur ne bori, li Kurdistanê "Mifettişa Giştî" (Umumi Mifettişlik), ango "walutiya giştî û idara mustemleketiyê" saz bû û bi salan ajot. Herçqas, piştre mifettişi rabû ji, ev idara mustemleketiyê ma, ajot û heya iro hat.*

(7) *Min bi zaneti bendê (11) venegerand, ji ber ku di derheqa wextê karkirina rojane da bû û tu eleyeqeyê xwe bi babeta me tune bû.*

(Dûmahik heye)

SERRASTKIRIN:

Dî hejmara berê da, "têbini" hejmar 10. da, bi şashi usa hatiye nivisandin: "Mebûsê Türk bi merhemet û bi vicdan e." Rasti usa ye:

"Mebûsê Türk bê merhemet û bê vicdan e". Bibexşin.

Helbestvan

RÊKÊŞ AMÊDİ

Amadekar : Xelil DIHOKI

Navê wi yê dirust Zeki Mehemed Sedula ye. Dî sala 1956'an de li havin geha Silavê, bajarê Amêdiyê jî dayik bûye. Lî Amêdiyê xwendîye û dî sala 1977 de xwendegeha mamostetiye li Dihokê bî dawi anîye. Her jî sala 1975'an pê de, dest bî nivisina helbestan kîriye û dî kovar û rojnameyên Kurdi de belav kîrine. Endamê Yekittiya Niviskarêñ Kurd e li Kurdistanâ Iraqê. Dî sala 1985'an de, yekemin diwana xwe bî navê "Lê venabim" çap kîriye.

Me ev hevpeyvinê digel kîriye û dê çend helbestên wi jî, jî tipêñ Erebi wergerînîn ên latini.

Niha jî li Kurdistanê ye.

Pîrs: Kengi û bo çi te dest bî nivisinê kîriye?

R. Amêdi: Mî dî sala 1975'an de dest bî nivisinê kîriye. Dûriya min jî Amêdiyê û her wîsa jî day-baba û kes kara, bûne babet bo nivisinê.

Pîrs: Barê edebê Kurdi evro çewan e? Helbest, çirok û rexne.

R. Amêdi: Bi hîzra min torê Kurdi, her ber bî pêşketinê diciit, nexasîma helbest û çirok. Lê rexne ya lewaz e.

Pîrs: Hîzra te li ser edibên derveyê welat çi ye? Wezifa wan çi ye û çi bikin baş e?

R. Amêdi: Ez wîsan hîzir dikim ku hindek jî wana xwe diwestinîn û xizmeteke mezîn jî bo milletê xwe

dîkin. Lê pêdîviye ku hewl bidin û edebiyata Kurdi wergerînîn ser zimanê biyani, da ku bêtir milletê me bête nasin.

Pîrs: Tu bo çi mijûl i û pirojên te çine?

R. Amêdi: Min ev pirtûkên jêri, jî bo çapê amade kîrine:

1- Diwana helbestên nemir Vehêl Amêdi.

2- Qeftek jî hozanêñ min.

3- Nivîştokek li ser fêrbûna zimanê Kurdi, bi tipêñ latini.

Yê ku hêjayı gotinê ye ew e ku, min babetên folklori ji kom kîrin e, lê mixabîn çi çapxane ninin ku bigehînin çapê!..

Pîrs: Dî vi kawdana xîrab de, dewra edibê Kurd çi ye?

R. Amêdi: Ya pêdîviye ku her torevanek, hez û siyaneta xwe jî bo yekgirtina vi milletê derbeder tûrxan bike. Pêdîviye ku dî vi kawdani de, berhemêñ me, weki amojgari û şireta bin, sexmerati bîlîndkirîna pîla roşenbiri li def cemawerê milletê Kurd.

Pîrs: Edebiyata biyani çi kartêkirin li ser ê Kurdi kîriye?

R. Amêdi: Tiştekê bêguman e ku xwendîna toreyê biyani, nexasîma yê milletên pêşketi, sodeka baş jî bo me tê de peye. Çînku karwanê wan jî mîj ve ye ku daye rê û her ê ber bî pêş de diciit, lê me jî ber gelek egera, neşayave

karwanê xwe bîgehinin çi qonaxa. Xwendîna hemi rengên edebî, misayeke mezîn tê de heye, çînku em gelek tişta nîzanîn, belku bî xwe ji wan bigirin. Her wek goti: "Eger tu nezan i, tu çav bide cirani."

Kîrismîs

Belê belê
Ev şeve şe li tîm bajarêt
Vê cihanê
Kîrismîs e
Hemyan dawet û şahi ne
Guhê hemyan yê li wê gavê
Zengila diwazdehê
Deng vedet
Wa di gel jiyan û evin e
Çingçîngâ pêket meyê
Ü dengê dehol û zirnan
Û bistirina stranbêjan
Heki diwan vegirtine
Hemi serbesta li cihanê
Xatir ji nexofya xwestine
Belê ka hink
Werin gelo...
Me bibinîn
Dî vi çerxi de, çerxê bistê
Her digel nexoşıya evin e
Ne evina misk û emberan
Were binêre
Hemi kevir û çiyayêt me
Evroke baran e, xwin e
Ne ku salê
Bes carekê
Ne rojekê... ne heyvekê
Sêsed û şest û pênc rojan
Her ewa tazi û şin e
Lî hemi bajêrât cihanê
Salê carekê şevbêrin e
Zarokêt me
Hemi şeva ji bili rojê
Şevbêri ne
Belê mixabîn ku gelo
Ew kesê têr
Hiç hay ji yê birsi nine
Her kesê azadiyê dixwazit

Sêpêk û zindan û kuştin
Hemi xwinxwar
Bê guman dijminen wi ne
Deh kes xaniyekê ava kin
Panzdeh Bekrok bîherîsinin
Nê çi çara ewi xani
Min hèvi ye ji çend hejaran
Jî tûm bêkes û bendewaran
Jî hemi...
Li wêre bin anku li çi waran
Hemi rabin
Bibîne yek dil
Tembelyê çi wic tê nine
Kerb û kin xwindariyê
Çi pêşketin tê de nine
Hîzra xwe bikin
Nê hîndi... li cihanê
Ez bî Xwedê hemi Ari ne
Vêca bes e, bîla bes bit
Eger hemi
Em hemi ku nebîne yek
Me Kîrismîs
Xwin riştine
Xweşî û lezeta ji warê me
Herdem ji me xatir xwestine
Ne bûne yek
Ne me çi rîka di nine
Hîndi zikreşek hebitin
Yê tembel bitin
Nelîvitin
Nexweşîya nehewinitin
Dê azadi berpêkêt xwe baş
girêdet
Dê kete xwar
Jî ber revitîn
Hîndi ku ew bêhna xwe bidet
Ku hevalêt xwe bînitin
Hevalê wi ji ew kes e
Ku sêdarê dihebînitin
Dergehê xwe
Jî bo nxweşî û xebatê
Taq têlitin
Da azadi biçite jor
Wê nexweşiyê derêxitin
Ger xebat dit
Dê ji dil xo tê werinitin.

ENCUMENA NIŞTİMANİ YA KURDISTANA IRAQÊ

Rohnikirina İlana Yekitiya Federal

Dema ku Şerê Cihanê yê Yekemin rawestiya, neteweyê Kurd ji mina hemû neteweyen din di binê hukumdariya Osmani de berê xwe dîda hindê ku hukûmetekê bo xwe dirust bike û ew bibe serwerê xwe. Lê belê berjewendîya hêzên bîserketi di şer de ku kilita çareserkirinê di destan de bû, tenê ku wi ji azadi bêpar hişt, herweha welat wi dabesi pênc welatan ji kir. Ev netewe nerazibûna xwe bi gelek şoreşan ji da diyarkirin.. Li ser hindê benda 62-64 ji beşa çaran di Peymana SEWR'ê ya di dehê Tebaxa 1920'i de; Pênasin bi mafê neteweyê Kurd di otonomiyekê de kur, ku piştî salekê bibe azadiyeke dirust bi gihandina hemû besên Kurdistanê bo dewleteke Kurdi û başûrê Kurdistanê ji tevde. Lê ew hêvi, di Peymana Lozanê ya 23'ê Tirmeha 1923'an de hatin perçiqandin. Piştre wilayeta Mûsil di 16'ê Kanûna Pêsi ya 1925'an de, ji Iraqê re hat pejirandin. Li ser hindê ew komiteya ku ji aliyê Koma Neteweyan ve hatibû damezrandin, di rûpela 57 ya raporta xwe de nivisibû, ku Kurd ji xelkên herêmê ji 1/5 e û ev rasti diyar dikê ku dewleteke Kurd a azad bête damezrandin. Lê belê Koma Neteweyan bi tenê diyar kir, ku Kurd

mafê xwe di mesela rêvebiri, beram-beri û di dezgehêن zimanî de heye.

Li ser şoreşa neteweyi li başûrê Kurdistanê di bin serokatiya Şêx Mehmûdê nemir de û pênasina wi wek hukumdareki ji ali hukumeta Britani di 1919'an de bo cara yekê, û 1922'an de ji bo cara duduyan çêbû. Lê belê ev beşa Kurdistanê bi zordari û li dij raya xelkê wê, digel dewleta Iraqê ya nûçêbûyi hate girêdan. Hukumeta Britani hewl da ku dilê miletê Kurd hêsan bike. Dema ku hukumeta Iraqê di binê çavdêriya Biritanya de bû, sozekê di beyana xwe ya resmi ya herdu aliyan de (Biritanya-Iraq) da ku pênasina mafê Kurd ê ku di nav vi tixûbi de ye, hukûmetekê damezrine. Hurdu hukumetan hêviya xwe diyar kîrin ku, Kurd hemû bigîhêن tifaqekê li ser rengê wê hukumetê û tixûbên wê, nûnerên xwe bîşinin Bexdadê bo guftgo li ser têkiliyên abori û siyasi digel Biritanya û Iraqê bikin. Lê mixabin ew soz tenê wek reşbelekiyek mane li ser kaxez.

Di 3/10/1932'an de, çaxê Koma Neteweyan razi bû ku Iraqê wek endam bîpejirine, şerteki li ber dani, ku benda 16 ya ilana xwe, ku di 30'ê

Gulana 1932'an de derketibû, bî cih bine. Yek ji wan şertan ev bû: "Pêwist e ku Iraq rewşa masfîn mirovati, rewşenbiri û rêvebiri yêndan û yêndeqeliyeten din li wilayeta Mûsil, Hewlêr, Silemani û Kerkükê biparêze.

Lî gor bîryara dawin a Koma Neteweyan di 18'ê Nisana 1946'an de, ew dokuman, beyannamme û peymanênu ku di nav Koma Neteweyan de hatibûn wergirtin, hemû veguhêzin bi dezgeha Neteweyen Yekgirti. Îcar ew bend bî temami hene û niha ji dibihurin.

Benda 16'an a vê ilanê diyar dike, ku Iraq nikare bî derxistina hin qanûnan guhartin têxe van bendant, heta ku Koma Neteweyan bî piraniya denganê razi nebit. Û her nehevdiyneke bo tefsirkirina bendênilanê, wê li dadgeha dewleti ya berdewam bêtin çareserkirin.

Lewra azadiya Iraqê û yekitiya axa wê, girêdayi bîcihanina bendênilanê ye. Lî belê hukumeta Iraqê yêndi dû hev hatine, bî awayeki eşkera li dijê wan bendant derketine. Ev hatiye eşkerakirin ku di nav bîryara Civata Emîniya Dewletan de jimara 688'an di 5/4 1991'ê de û di bîryara jimara 71/1992 ya Komita Mafîn Mirovan a Neteweyen Yekgirti (Civata Abori û Komaleyeti) de, di 5'ê Adara 1992'an de destrişan bû.

Mêjûya gelê me yê Kurd li Iraqê, bî serhildan û şoreşan tije ye. Di 11'ê Elûna 1961'ê de, vi geli di binê serokatiya serokê nemir Mistefa Barzani de disa çekên xwe hilgirt. Pişti ku hukumeta Evdîlkerim Qasim sozên xwe bî cih neani û pişta xwe ji Benda Sisiyan a Qanûna Berwext zivirand, ya pişti 14 yê Şoreşâ Tirmeha 1958'an de ku dirust bûbû, ku Ereb û Kurd di welêt de bî ortaxi hatibûne hesabkirin. Ew şoreş, şoreşeka neteweyi bû ku daxwaz û hêviyêni miletê me yêndewa dianine pêş.

Ew tifaqa 11'ê Adara 1970 û bîryardana bo masfîn otonomi ji neteweyen Kurd re û çespandina di qanûna hukumeta Iraqê de, herçend hukume-

ta Iraqê bî temami ew bend bî cih neanî ji, disa ew berê fêkiyên wê daxwaza miletê Kurd bû.

Û li ser şikestina 1975'an de ya pişti wê plana dewleti ku bûbû egera imzekirina Tifaqa Cezayirê ya ku Saddam Huseyn perçeyek axa Iraqê firot Iranê da şoreşâ Kurd bîpirciqine. Miletê me yê Kurd bî zûtîn dem rabû ser nigan û li şoreşê berdewam kir, da ku bo hemû cihanê diyar bike, ev neteweyek e ku tu cari naeve.

"Misaq'a Neteweyen Yekgirti diyar kîrye: "nabe ku mirov ji masfîn binîgehin ên mirovatiyê bêtin bêparîrin. Û her neteweyek ci bîcûk û ci mezîn, bê cudati masfîn xwe werbigrin."

Xala şesan a beşa yekê diyar dike: "Têkiliyên xweş di mabeyna neteweyan de li ser binîgehek rîzgirtin bo bir, bawer û yekitiya masfan di navbera miletan de ku her yek heq hebe bîryarê li ser pêşeroja xwe bide." Û ev ji li serê girani hatiye danin, di doza dewleti ya taybeti de ku ji Komela Gîsti ya Neteweyen Yekgirti ya 1966'an de derçûyi û ku Iraq di 1971'ê de bûye endamê wê, diyar dike: Lî ser "masfîn hemû miletan di bîryardana bo pêşeroja xwe û bîryardana bî azadi bo hebûna xwe yê siyasi."

Lê eger em li rîbeza hukumetên Iraqê, ji destpêka damezrandina dewleta wê ji 1921 heta niha, li ser rewşa miletê Kurd binérin, em dibinîn ku zordari, derdeseri û bêparîştin bûne nişanên vê rîbâziyê. Ev ji bî awayên rîkûpêk lê dijwartır hatine. Hukumeta Iraqê karêñ xwe yêndirundayeti firehtir kîrin, li miletê me êrişike pirmezîn kir ku mirovatiyê di dîrêjahiya mêjûya xwe de tişteki wişan nedîtiye. Weki:

1- Girtina heşt hezar bêgunehêñ Barzanîyan di şeveke tarî ya 1983'an de, ku heta niha ji rewşa wan eşkera nebûye.

2- Bîdûrxistina bêtir ji 300 hezar Kurdên Feyli bo derveyê Iraqê, di navbera salêñ 1970-88, û girtina bêtir 7500 ciwanan û windakîrma wan.

3- Vebîrandina bêtir 5000 jin, zarok û

kalên bêguneh bî çekên kimyewi û gazên jehri li bajarê Helepçeya şehid, di roja 16'ê Adara 1988'an de. Û hîndê jîmarêñ din li Balisan, herêmêñ din ên Kurdistanê.

4- Êrişike pir xwinavi jî hemû rekoran di zulmê, dirundayeti û bêmirrovayetiyê da bîhuriye. Ew ji bî navê "El Enfal" çêbûye. Bêtir jî 180 hezar bêgunehêñ Kurd bûne qurbana işkence, bîrsihiştin, xesb û binaxkirina zindîyan.

5- Wêrankirina bêtur jî 4500 gundan, ku ew dibin jî %90'ê gundayetiya Kurdistanê.

Herweha lawêñ eqeliyetêñ din ên Kurdistanê ji, jî dirundayetiya hukumeta Iraqê bêpar neman. Pişti wê serhildana mezîn di bîhara 1991'ê de, hukumetêñ dînyayê yêñ ku demeke drêj bêdeng mabûn û herdem ji li wan dirundayetîyan dinêrin, lê dema ku miletêñ wan trajediya müşextbûna tevayı, ku rekoreke dînyayı bû di camêñ televizyonan de diditîn, ev car nikaribûn qêrina xwe bîbirin û ruhnikêñ wan zuwa bikin.

Ha wisan pişti Peymana SEWR'ê, ev cara yekemin bû ku cihanê bî peyveke rast di layêt Kurdan de cara duduyan got, dema ku bîryara jimare §88 ya Civata Êminahiyê bî eşkera, gunehbariya qelandîna Kurdan kir û piştre ji herêmeke êmin jî beseke Kurdistanâ Iraqê damezrand. Herweha soz da Kurdan ku dê wan jî êrişen rejima Iraqê ji biparêze.

Miletê me herdem li ser hemû zordariyan niyeta xwe ya paqîj, li hemberi her insiyatigeke bo çareserkirina vê gîristariyê diyar dîkir. Jî wan insiyatigan guftûguyêñ 1984 û çendin pêngavêñ din bo çareserkirineke aştiyane digel rejimê. Lê belê dil-pakiya miletê me, hertim bi xedr û xîyanet û bêsozi dihate bersivdan. Duwatîrin tecrûba me di 1991ê de çêbû, dema ku rejima Iraqê pişta xwe da sozên xwe yêñ ku di destpêka guftûgoyan de dabûn şoreşa Kurd. Piştre hukumetê rîvebiriyêñ xwe yêñ miri jî Kurdistanê vekîsand û ambar-

goyeke abori li ser dani. Ew kîyar, miletê me naçar hîst ku bî awayeki rengin di 17'ê Gulana 1992'an de hilbijartînêñ azad bikin. Dumahikê miletê me di herêmêñ azad de nûnerêñ xwe bo Encumena Niştimani ya Kurdistanê hilbijartîn. Û yekemin hukumet di 5'ê Tirmeha 1992'an de bo herêma Kurdistanê hat damezrandin, da wê valahiya heyi mişt bike.

Qanûna Encumena Niştimani ya Kurdistanâ Iraqê ya jimara 1, xala duduyan ji benda 56 dibêje: "Îşê encumenê, karûbarêñ pêşeroja miletê Kurd ê Kurdistanâ Iraqê ye. Û diyarkirina têkiliya qanûni digel karbîdestiya merkezi û parastîna yekitiya niştimani li Iraqê, pêwendiyêñ birayeti yêñ mîjûyi di mabeyna Kurd û Ereb de. Û bî pitewkirina van pêwendiyân û rîkkestin digel bîryara oposizyona Iraqê li Wiyana û ya li Kurdistanâ Iraqê ku girani rane bir û bawerên bîryardana miletê Kurd bi mafê xwe di pêşerojê de bî awayeki rîkkesti digel berjewendiyêñ di nav miletê bîra de. Û mafêñ neteweyi, rewşenbiri û rîvebirî yêñ Turkman û Aşûriyan û misogerkirina yekbûna wan di maf û xwebestinan de.

Ha wisan Encumena Niştimani ya Kurdistanâ Iraqê iro li pêş miletê Kurdistanâ Iraqê ve karê xxwe dibînit û mafê xwe yêñ li dû peyman û misakêñ dewleti ku me ew nişan kîrin bîryardanêñ bo pêşerojêñ bi kar tîne. Ü eşkera dike ku bî piraniya dengen bîryar li ser pêşeroj û têkiliyêñ xwe yêñ qanûni digel karbîdestiya merkezi di vê qonaxa mîjûyi de li ser bînyata Yekitiya Federali di nav Iraqke demokrat a parlemani de baweriyê bi sistema pirane rîxistin tîne. Û rîza mafêñ mirovayeti yêñ pênasina li gor peyman û misaqêñ dewleti pê hatîne kîrin digire.

Encumena Niştimani ya Kurdistanâ Iraqê

Hewlîr, 4/Çirîya Pêşin/1992

HEVPEYVİN B1 Seydayê Keleş ra

□ Kek Seyda, ji kerema xwe ra tu dikari ji xwendevanên Roja Nû ra hineki behsa jiyanâ xwe biki?

□ Belê ez di sala 1930 da, li Kurdistana Bakûr, li herêma Mêrdinê û li devera Omeriyan li gundê Bizgûrê hatume jiyanê, bî navê Huseynê kurê Mihemedê Huseyn-Keleş.. Û navê diya min Helima bîrahimê Melê ye. Ez dîbim zayinê wan yê yekê. Lê halê wan yê abori nebaş bû. Pişti temenê min gihiştîye pênc salan, bavê min çûye ser heqîya xwe. Pişti salekê diya min ji li wi bûye mîvan. Ez û xwişka xwe û bîraki min em mane sêwi. Li ber diwaran, bê dê û bê bay û bê xwedî bê xwedan, zikek têr yek burçi.. Ev e destpêka jiyanâ min ya dûre-dirêj û dijwar. Pişti pir tengasiyan temenê min dibin deh sal.

Tê bira min ku min berê xwe da Suriyê bo ku bixwinim. Ez hatum li herêma Amûdê gundê Xelil cem seydayê Mele Ebdulrezaq. Min li wir dest bî

xwendina olperesti kir û ketim rêza seqiyan. Min çend saleki xwend, lê paşê jê geriyam. Min xwendina olperesti nebir seri ji ber ku min fam kir ku ev kar bê fêde ye. Ez nêziki komunistan û Seydayê Cegerxwin bûbûm û ketubûm nav partiya wan. Lê paşê ji wan ji vege riyan, ji ber ku armanca min dî nav wan de pêk nehat. Armanca min, pêkhatina gelê min bû. Lewma paşê ez û seydayê Cegerxwin û çend hevalên din ketin nav Partiya Azadi ya Gelê Kurd li Suriyê.

Dî wê demê de kete bira min ku bîbim malkowê malê. Min berê xwe da Tirkîyê ku herim xwişka xwe binim û ji xwe re bîkim berdêli. Ü min wilo kir. Hingê min bî xurti karêni siyasi dane ser milê xwe û bêwes-tan xebitîm. Dî sala 1956'an de partiya me demokrati û Pêşverû hat damezrandin. Ez û Seydayê Cegerxwin em ji nav partiya Azadi derketin û ketin nav Partiya Pêşverû û em man té de ta roja iro.

◻ Seydayê Keleş, xwendevanên me dixwazin ji te bibhîsin gelo te kengê dest bi xwendin û nivisandina Kurdi kiriye?

◻◻ Dema ku min xwendina xwe ya olperesti dikir, di nav de ji min berhemên Ehmedê Xani, Melayê Ciziri û Seydayê Cegerxwin ji dixwendin. Wê demê ango di salên 1945 û 46'an de min xwe hini xwendin û nivisandina zumanê Kurdi kiriye. Lê ji ber ku diravên min nebûn ez kaxezan bikirim, min li ser qalikên pakêtan dinivisand. Ta niha ji têde ne serbest im, ji ber ku nivisandina min wek ya Cegerxwin bî tipêñ erebi ne, paşê werdigerinim tipêñ latini.

◻ Te kengê dest pê kur rist û helbest nivisand?

◻◻ Belê, pişti ku hini xwendin û nivisandina kurdi bûm, min berhemên Ehmedê Xani, Melayê Ciziri û Seydayê Cegerxwin bî dest xistin û vina wan kete dilê min. Ez nêziki Cegerxwin bûm, di sala 1955'an de min dest pê kur bî Kurdi rist nivisandin. Min geleki dixwest ez bibim ristevan. Min defterek tiji rist kir û paşê raberi Cegerxwin kir. Rahîst deftera min û lê nêri û got: "Seyda nivisandina te wek lepêñ mirışkan e, ez nikarim bixwînim. Tu ji min re bixwine ez li te gudari bikim". Min jê re xwend û wi gudari kir û got: "Seyda, ev ne hêjayı çapkırınê ne, lê ez ê jüte re bêjim tê çawa rista bidi avakırın." Wi digot ku, divê rist li cem ristevanan bén xwendin û hinek ji ristên rêk û pêk ji min re dixwend û şiret li min kîrin. Li ser ava kîrîna ristan ez wê şevê ranezam. Li gora gotina wi min wê şevê ristek amade kir û disa min jê re xwend. Serê xwe hejand û got: "Ev rista te meriv dikare bêje baş e. Bi vi reng û awayi tê karibi bîbi ristevanekei baş." Disa ji hin kêmasi ji min re gotin û min dest pê kur bî xurti.

Salek derbas nebû min disa deftera xwe jê re anî û jê xwend û wi ji min ra

"aferim ji te ra," got, "hin ji wan pir xweş in, lê hin ji wan kêmasiyê xwe hene. De ka çend rojan li cem min bihèle da ku jê re pêşgotina wê çê bikim." Pişti vê yekê dilê min xweş bû û pir lê şidiyam.

◻ Seyda diwanike te di nav Weşanên Roja Nû da hatiye çapkırın. Gelo ji bili wê ci berhemên te yêñ din hene?

◻◻ Belê, tevi ku demek dûr û dîrêj di ser berhemên min re derbas bûne (nêziki 40 sali), berhemên min nehatine çapkırın. Heş (8) diwanên min ên ristan hene. Du çirok, yek bi navê "Berkê", ya din bi navê "Hûto, Hemişê, Boxê Biriva" hene û komek metelok ji (500 metelok) heye û ferhengek Kurdi, ji 1000 (hezar) gotini pêk tê heye û hinek kurteçirok ji hene. Lê belê tiştek ji van nehatiye çapkırın, ji ber ku ne ez karîm û ne keseki alikariya min kiriye. Ji bil diwana yekê. Ez bê xwedi me nuha, lê hêviya min xurt e, ku wê demek bê milletê min wê ali min bîke. Ez heta nuha ji di vê baweriyê da me.

◻ Seyda, gelo ki yan ji ci li te tesir kir ku tu di nava xebata welatparêzi da cih bigri?

◻◻ Belê di seri de ew bû ku min berhemên Ehmedê Xanê û Mele Ehmedê Ciziri û seydayê mezîn Cegerxwin ditin û him ji ketime nava sê partiyêñ insani û geleri. Min hinek xwendina olperesti ji xwend û ketim nav karkeran. Min dit ku ci zilm û teda li wan tê û ew çawa dixebeitin û barê wan çiqas girane û vê cihanê didin avakırın û xwediye wan ji tune. Wijdanê min nema hilgirt ku ez nebêjim û nenivisim. Ev bûn sedem û sebebêñ ku hiştin ez têkevîm vi wari û vi xebatê û hin weris li ser çirkîye.

◻ Em welê dizanin ku tu nuha derşen zumanê Kurdi didik. Gelo çend şagirtên te hene?

◻◻ Belê. Jî dema ku ez hini xwendin û nivisandina Kurdi bûme heta iro, mîn gelek keç û xort hin kirine. Lî bêtir keç. Nayê zamin û hejmartin, jî ber ku gelek sal çebûne. Nêziki 40 sali ye, ku her sal mîn ders dane. Lî belê yên ku nuha dî destên mîn da hene, dixebeitin û dixwinin dora 30 kesi ne. Gişt ji keçik in.

◻ Gelo çîma di hinkirina xwendin û nivisandina zimanê Kurdi da, sagirtên te gişt jin in?

◻◻ Jî ber ku jin, him û esassê milletan in û yê malan in. Dema ku jin xwendevan be, wê zarokên xwe tevan hini xwendinê bike, jî ber ku herdem ew bî wan re ye. Keç û jin bêtir dikarin alikariya mindalan bikin, wan hin bikin. Xort nikare bî qasi keçê bî vi kari ve rabe.

◻ Di şerê jiyan û rizgariyê da jin cîheke taybeti digre. Derbari vi babeti da ditinên te ci ne?

◻◻ Belê. Herkes dizane ku tu millet yan tu gel bêyi jinê ne aza bûye, ne ji hatiye jiyanê. Tu şoreş bêyi jinê çê nebûne. Ez dikarım bêjim ku desteki jinê yê dirêjtir û stûrtir heye di azzadiya milletan de. Jî ber ku jin û mîr wek goşt û nenûkê ne, jî hev nabin û bêyi hev ji nabın. Çimki jin riknê malê ye, jiyana bê jin pûç e. Disa dikarım bêjim, wek meteloka kurdi gotiye Şer şer e, ci jin e û ci mîr e. Çawa ku Cegerxwin ji digot, jina ne xweşik tuneye, jin hemi xweşik in û bedew in.

◻ Seyda, weki em dibinin iro xasîma di Kurdistan'a besûr da bayê azadiyê xurttir bûye. Kurdên wi parçeyi Parlamento, hukumet û hun saziyên neteweyi saz kirine û jî bo awakırna welat dixebeitin. Gelo nêriyên te di vi wari da ci ne?

◻◻ Ez geleki këfxweş im bî vi bayi. û hêvidar im ku ev ba xurttir bibe, ne tenê li Kurdistan'a başûr, li hemû

perçeyên din ji. Lî belê dibinim ku ev ba ne tenê dî destê xelkên vê devera Rojhilata Navin de ye, dibinim dî destê xelkên Ewrûpa û Emerika de ye. Wîsa ji li gora xwe, kara xwe didin meşandin. Eger dî xurtiya me de kara wan hebi, wê me xurt bikin. Eger kara wan dî xurtiya me de nebi, wê me nedin pêş. Lî belê hinek jê, yani ji xurtiya me, dî destê me de ji heye. Jî me ji tê xwestin ku em birewer bin û diplomasiyê zanibin, kar û xisara xwe zanibin û em li ser hev bin, li diji hev kar nekin û nexebitin, û pişta hev bernedin û hevdu nekujm, û partiyen me bî rîk û pêk bin. Wê demê em ê bikaribin li ber xwe bîdin û herin seri.

◻ Li gor baweriya te kurdên parçeyen din dikarin bi ci awayi alikariya Kurdistan'a başûr bikin û ci ji wan tê xwestin?

◻◻ Jî me tevan tê xwestin ku em hemi imkanen xwe pêşkêsi wan bikin û tişteki jî bo wan nedin paş. Divê em piştigiriya wan bernedin û her û her li ali wan bisekinin. Lî belê em xwe ji ji bir nekin ku em ne Kurdên Kurdistan'a Iraqi ne û daxwazên me û wan ne weki hev in. Şert û hoyen me ji hev cuda ne.

◻ Şiret û pêşniyarên te ji bo xwendevanen Kurd ci ne?

◻◻ Jî xwendevanan û jî xortan dixwazim ku bî hevre bin û jî hevdu hez bikin. Bîla bî zimanê xwe bîxwinin û binivisin. Jî gelê xwe re, ji hemi niviskar û xwendevanan re, ji gelên bindest re, ji hemi kesen nexwes û tengezar re xweşi, azadi û serxwebûnê dixwazim.

Ev hevpeyvin bî S. KELEŞ ra, dî Tebâxa 1992 da jî ali heval B. DERSİM hatiye kîrin.

MEM Ú ZİN

Wek Radyo-dramatik - 3

(Jî ber varyanteki folklorik hatiye girtin)

Radyo-dramatizekîrîn: Robert ALFTON

ROLÊN DRAMATÊ:

MEM: Zirkurê Alan Paşa
ZİN: Dota Mir Seydin
QISEDAR (yê mîr): QM
QISEDAR (jin): QJ
HESP
QERETAJDIN
ERFAN
ÇEKAN (Çeko)
BEKIR (Beko)
DOTA BEKO

SEYDÎN

Belê, ez ji ji ber rabûm, lê bêyi hemdê xwe.

QJ

Zinê bîhistibû ku mîvanekî pîr eziz hatiye. Di ber perdê ra mîzekir û dit ku mîvan Memê ye.

Belê Memê bi xwe ye! Lî wir rûniştiye. Zinê rabû çû ser banê xani û dest bi stranê kîr:

ZİN

Geli stîrkîn ezmana

Îro cîvateke mezîn lî hev kombûye

lî mala bavê min

MEM

(Difikire) Ev dengê xweş, hebe tunebe dengê Zinê ye!

QERETAJDIN

(Difikire) Zinê strana davêje ser min û xwe.

ERFAN

(Difikire) Dengê destgîrtiya birayê min, geleki xweş e.

ZİN

Lî wêderê hûn dibinin Qeretajdin e
Yê dîn Erfan e, lî tenîsta wi Çekan e.

MEM

(Difikire) Dî dawiyê da min Zin'a xwe dit!

ZİN

Va ne, Qeretajdin, Erfan û Çekan e
Lê, lî ber dilê min geleki eziz e, ew kesê çaran e

Çimki ew delalê dilê min û we Memê ye

MEM

(Difikire) Dibe ku ew min bikujin ji, lê ez ê ji bo Zinê stranekê bêjim:

(disture) Hey birano mîzekin

Bînîrin ka lî ser banê xaniyan

Lî jêra sûrê, lî eywanan

Ez sond dixwîm ku min bîhist

Dengek tê ji van dorhêlan

Gelo ew periye bû yan hûriyek

Distura ji bo min?

Zinê bûka mîn e.

ERFAN

Ez rabim ez ê te bukujim Memê!

ÇEKAN

Ya ku te dîl dayê, destgirtiya kekê me ye, Zinê ye.

ERFAN û ÇEKAN

Bî xwina xwe tê vê rûreşiyê baqış biki!

QERETAJDÎN

Brano, bisekinin! Jê vegerin, ma hûn çawa bawer dikin ku ji van gotûnên ku Mem û Zinê ji hevra gotûn tiştek derdikeve. Ev gotûnên vala, xem û xeyal in. Guh medinê.

MEM

De bila qedera mîn nişan bîde ka ev xewn tenê xewn e.

Bila qedera mîn xwiya bîke ka evina mîn û Zinê rast e, yan derew e.

QM

Ü Zinê, sê deve bî qumaş û pirti da barkırın. Paşê rabû cariyêñ xwe da pey xwe û karvanê xwe bire ser kaniya ber mala Qeretajdin

MEM

(Difikire) Eger ev mîn li vêderê bikujin ji, ez ê li ser zinê bazîrgani wê stranekê bêjim.

(distre) Geli birano hat bazîrganê giran e

Serê mîn xulama vê imama-karibar e
Bihayê wê strana ser dran û lêvan e
Hêjayi Memê Alan e
Mirov jê bîstine bac û bertilan e

ERFAN

Ez şûrê xwe bîkişinim te bikim hezar parça

ÇEKAN

Va ye şûrê mîn ê bîriqi, ji bo şeref û namûsa me, gerek ew bê kuştin.

QERETAJDÎN

Bîrano gudari bîkin! Ez sond dixwim bî wi yê ku ruhb me bî destan e: Qısa Mem û Zinê xeyal e, xewna şevan e. Ez ê jê ra bêbijim ku

MEM

(Difikire) Zinê bî bazîrganva hate ser kaniyê. Ki bikaribe ji wê bac û bertilê bîstineb ew ya wi ye.

QERETAJDÎN

Memê, ew xatûna ku tu li ser stranan dibêji, ew bûka mîn e, destgirtiya Çekan e. Hespê xwe bajo here ser kaniyê. Eger te jê bac û bertil stand, tu bizanibe ku tu bîrayê me yê mezî i û em ji bîrayê te yêni piçûk. Na eger nikaribi jê bac û bertilê bîstini, êdi cihê te li van deran, di nav me da namine. Careke din ji em te li vir nebinin, em ê wîsa bîkin ku parçê te yê mezî tenê guhê te bîmine.

QM

Memê rabû hespê xwe kişand, zin lê kir siwar bû û ajote ser kaniyê.

HESP

Ey Memê, vê carê zor û xeter e gera me
Emê nuha xwe bigihinin wêderê
Dema ez devê xwe bîkim kaniyê
Hingê Zinê wê gustilka tiliya te bîbine
Tu wê sê bertilan jê bîstini

(Memê hespê xwe dajo ser kaniyê)

MEM

Va ye ez hatum.

ZIN

Tu bî xêr û xweşi hati

MEM

Me li malê bîryareke mezîn girtiye. Mîn hêvi û gumanâ xwe spartîye te, lê ez dîtersim ku tu bî ya mîn neki..

ZIN

Memê aqîlê xwe li serê xwe komke. Devê hespê ji avê dermexine, bîla bi hemdê xwe vexwe. Ez ne ew jîn im ku bî te ra bêbextiyê bîkim. Ma tu nabini gustilka te di tiliya mîn da ye.

Dumahik heye

- Ez û ez ne tu kes.
- Bî vê qûşê em narın Mûşê.
- Papaxê serê te çi rind e, bejna te ji bîlind e.
- Xêr be, berê ewîl nêr be.
- Gotinênen xelkê paç in, di guhê mîn naçin.
- Nan bixwe pari pari, şorbe bixwe heta tu dikari.
- Xewa kuştîya tê, ya birçiya nayê.
- Xwediyyê mîriya kor e.
- Silav li sıfıra hazır e.
- Doz li nik şûr û pera.
- Mîri dîmre ji nû ve şîrin dîbe.
- Dûr i, bî nûr i.
- Şam şeker e, welat şîrintür e.
- Ronahi li pey tariyê ye.
- Madem heme ez, dîvî hebim ez.
- Bavê Medê çûbû kedê, taştê ani şiv li Xwedê.
- Nêñ bixwin bî qînyat, jina bixwazin li şûna bî kok û bî bînyat.
- Berxê çê li ber kozê.
- Kîrivati bî herdu seriya.
- Xelkê sor û zer e, ê me li dînyê der e.
- Jî me keto bî me keto.
- Dîza ji dîza dizi, erd û esman lerizi.
- Lingênen kera neyên ser berra.
- Hinek dîkin, hinek dixwin.
- Ne Adar e ne Nisan e, roj roja Feqiyê Teyran e.
- Seriki kara, bî çardeh mala
- Hat binya mala, ket pêşîya hevala.
- Nanê Tîrka li ser kaba wan e.
- Ap û birazi ji mîrga re, xal û xwarzi ji şera re.
- Jî ava xure xur neturse, ji ava bêdeng biturse.
- Sêva sor, dikeve desîte kundê kor.
- Mîn bûkek ani bî lez û bez, sivika malê disa ez.
- Heft mîrê beriyê, hatîne barê hiriyê.
- Hûr e, felqa şûr e.
- Kînik im ji mala re, dirêjîm ji şala re.
- Xwezi bî navê mîra, ne ku bî ditina mîra.
- Diwaro ji te re dibêjîm, bûkê tu fêm bike.
- Zîk têr e, xew jê re xêr e.
- Ha seri li kevir, ha kevir li seri.
- Bî ilmê mîn bike, bî emelê mîn neke.
- Nan ji çolê, av ji golê.
- Yê ne li malikê, nîzane bî hewalîkê.

Gotinênen Pêsiyan

Berheykar: Salih Omeri

Ji zargotina me

(Dengbêjê van beytên jêrin, Mam Heme Canmarf e. Ew bixwe ji dora Mehabadê ye. Lî gor danasina Ehmed Şerifi, Mam Heme gelek beyt û kilamên kevn û diroki zaribûye. Heta beyta "Dundım" ji gelek baş zaribûye. Ew di sala 1987'an da çûye heqîya xwe. Lê ji ber devê wi gelek kaset hatine wergirtin, ku ev herdu beytên jêrin ji, ji ali Ehmed Şerifi hatine wergirtin û ji Roja Nû ra hatine şandin.)

SUWARO

Berevkar: **Ehmed Şerifi**

Ewro kij delê:

Hey suwaro, ewroke dengit nayê
Ewe emin natbinim le wey çolani,
le beriyan û le sehrayıye
Ewro suwar debû bî seferêki gewre û girani
tepe û kawlelehseyiye
Dawayi du maçı dekirdi be seri betal,
Emin ewe rûm werdegêre, nemdediye
Hey ro suwaro, emaneti le to bê
le wê seferi gewre û giran,
Hesen û husên le desti Kerbalaye.
Suwaro, ewroka eger be xér û selamet
beyewe le wê seferê,
Emin singi xomit bo dekemewe degirmen û degirmesêri,
be baxî desefayiye.
Hey suwaro, rebî!.. be dûr bi le şerê hewelê,
na welle le şeri espi de ecelê, le birinî qerebinayiye.
Ewro eger be xér bê were suwar bewe
eto hazani le ber qırçey derûnim,
ewe masi nehenge serîyan derdênin
le gomi Leyl û peri, le şideti degirmayiye.
Eger bêyewe le wê seferê,
emin singi xomit bo dekemewe be germên û germeşêri,
be baxî desefayiye.
Be hucrekey xase ref û melayiki duwanzde ilm
le wê da bekewe mutbelaye,
Hey suwaro, were suwaroy le min be tene.

Ewro kij delê:

Suwarokey birindare bi rimbê,
derwanim debinim be birini xencerê to xwudakey,
bileyn be hekim û be etarewe!
Eger zeferi péneben çi taqan desti nagenê.
Xom dermaneki bo degirmewê le darcinê,
le genefilê le jengê deguwarey be desti be desnuwêj
be bismilayı degirmewê be areqi kulmi ber gerdenê.
Deyhawénnewe serbirini suwarê nebada
le roji tengi da li minî malwîran bênetewê teşenê!
Ewrokanê le minî mezîni,
ew qelayê gewre û giranî eto deçiyawê bini
ber rimbî xezalé qefî ser le polaye
we ser le asını detbiriyew kepo û lüti êli begi Dasını.
Delên hey suwaro, ewroke Wanli leşkirêki bo suwarekey min çekirawê
gelêke leşkirêki zorbec zor e û bê hesanewe le wê da êmdaye.
Emin debinim dûseti Sûrcîyiye û Zorari û Kurebebeyiye,
Heliyan dedanewe le deşte, le kawleki piremerheyiye.
Hey suwaro, ewroke deyanbinim dûseti Rûsi,
sëseti İngilizi ewi dikey Kurebebeyeye,
Hoy suwaro, le min be tenê!..

LEŞKIRİ

Dad ú bêdad, serêki min dêşî, dilê min çendi le Jane Jane
Xo emin de bo to delêm be diwani Xani,
roj ki le burcê minewer dehate derê ú şewq ú şebeqi deda le koşkan,
le penceran, le derwazey heftset be kewane.
Xo emin de bo to delêm be diwani Xani, ke lê irade xir ú
serendaz ú mafürey her le wê da Xorasane.
Emin bot hêlakim be diwani Xani
Dad ú hey bêdad lêy dedin de pênced kursi ú sendeli ú
pêplikan ú de nêrdiwanê.
Le ser ewanim dadenistin çend mir ú begler ú xane,
Xan daweyi mulki Tûraniya dekirewe deyanda ferman be fermane.
Xo emin le bot heldekêm be diwani Xani,
ke lêy dadenistin çend mir ú begler ú xane ú xan,
Le layeki qawe ú dexurawê, le lay dikemewe dekêşrawe qiliyane.
Le layeki danıştibûn kure kurey de mesfiredi ú genci marpêç le sêsed ú pêncâ timeni le sar lêwanê.
Xo emin le bot heldekêm ku paşxaney xaniqûléki begiya,
ke lêy radewestan pênced nokerî erbabi Şame,
demançey nêriyan le ser kêlekane.
Duwazde mecrûmey dehatewe diwani Xani (24)
zêrf le seran deden ranre, nan dexûra, nimet be zêde dekira,
aftawe le jini zér hazir debû dest ú dem deşûrane.
Xo emin le bot pê heldekêm be telari de xaniman, ke lêy dehatime derê.
Xanım ú xatûni modeyan karebane,
Tütiniyan semsûne, polûyan qırxaqlane.
Xo emin bot heldekêm be méri, medam raweste le kari hesarê ú
xırxali zêr belek dehatine xwarê bo ser geri depayinane.
Go bedene kawley bangi dekerd,
Girewi Xan Suléyman Begi Xani ú le berwey daderini
tokütelism ú dur ú le êlk ú mercane.
Deynewe de destkêka gulê batmî ú deygot le bo axa ú xotiyân,
ber ewe be resmi yadigar ú her be nişane.
Xan de demê da weazi rawi heldesta bang deka leşkiri,
leşkiri we cuwaberane.
Hero tewile ú yextermezanê ú derkêse ciwanemayineki qapreşî yal ú pij
be jengari damên teri kılık le ser çuwane
ta weko suwar bin biperinewe le ziye mezin bo
nêw qewm ú xîşekê xoman be ci kone Dasinîyanê.
Xan suwar debû de periyewe le ziye mezin helian destand
şînkê matê melülê, destkurtê, paşubîlinde le ber helat helatê,
de suwaran le ber cephe rézani Kurebebeyan le ber wirşey depalan.
Le ber pirmey kehelan, le ber niskey de tacî ú túley xeliliyan,
xoyî de min deşardewe, xoyî danıştewê rewezi de berdane.
Xantepi mayinê serûdün axayı dedan ú
her çuwár peli mati melül ú deygirt ú heli dekêşa
qelembazêki deskmahi ú keleyi seri debirdewe bane.
Bang delê leşkîr, hey leşkîre giyane
Bo axayı xatîberê be yadigar ú dewameti her be nişane.
Xo emin bot heldekêm be Ayşe Rabi ú dewî déwelane, deygot:
Werm konêki heldirin her le wê de siyamalane.
De beri babi Xan Suléyman Begi keyn,
ew axayı diman naybininewe heta ewê rojê ebedi le cebidiyanê.
Xan bang deka leşkire, leşkire giyane.
Eger axayı xot mird, tabûti axayı xot helikere le nêwan
sing ú memikan le bin kirasêki melhemdarî ketane.
Le serini axayı xot derêne toq ú telism ú dur ú leyî ú mercane.
Le pêy axayê xot derine reste ú qeretey ewan tacî ú túleyane
Xan le cawediwanî de be lihê Romiyan
be piyalêki jehr ú be yek jehri mar
deyan kirdewe şeket ú şelal ú begiyane.
Ewe Xan Suléyman Beg denalêne le ber êşê cerg ú desiyane,
Leşkiriyan denalênenê le ber êşê debirinanê.

Rexnegiri yan çavnebari?

Dî hemû edebiyatên niviski yên pêşketi da rexnegiri, bî serê xwe wek beşeki giring û pêwist tê qebûl kîrin. Lê mixabin ku hina li ba me rexne û rexnegiri bî awaki zanisti û pozitif bi cih nebûye.

Bî taybeti di kurmanciya jorê da kesên ku rexneyê edebi dikin geleki kêm in. Dî nav yên heyi da ji, hin kes hene ku ne ji bo xizmeta ziman û çandê, lê ji ber zikreşî û çavnebariya xwe vi kari dikin. Dîlê wan ji kê ra û çawa bixwaze wîsa "rexne" dikin. Helbet rexneya durust û kîrhati karê herkesi nine, herkes nikare bike. Kesê ku vi kari bike gerek bêali, objektiv û zana be. Û beri hertiştî dîvê xwe ji zikreşî, hesûdi û çavnebaryî paqîs bike û qet nebe hineki ji li wijdana xwe guhdari bike. Eger ne wîsa be, ew kes wê ji qencyîê bêtir xirabiyê bike.

Belê me got rexnegirê me bî hejmar kêm in, lê dî nav wan da yeki meşhûr heye ku bî tena serê xwe vê kîmasiyê berteref dike (!). Ew bî imza Lawkê Berrivani, (û bî imza Zinarê Xamo) di rojnama Armancê da dînivise. Carna bî xwe "dîziye" dike, carna ji "dîzan" digre. Lê disan ji "rexnegir" e. Gerçi ji rexnegiriyê bêtur essas karê wi dedektifi û bekçiti ye, lê wi kari ji bî durusti nikare bimeşine. Xwezi bikaribûya...

Rojekê ji cotkareki piremîr pîrs dikin: "Ma qet lawê te tunene, çîra alikariya te nakin?" Cotkar dibê: "Bî xwedê heft kurên min hene. Tenê yên heri piçûk hineki baş e, dixwaze alikariya min bike lê belengazo him kerr e, him ji kor e". Lawkê Berrivani ji dixwaze rexnevaniyê bike, lê him çavnebar û zikreş e him ji usûla rexneyê nizane.

Ew di rojnama Armancê (Hejmar 129, Heziran-Tirmeh 1992) da bî navê "rexnegiriyê" dixwaze min ji diz derxine. Dî nivisa xwe ya bi navê "Hewcedariya min bî çend dedektifan heye" da (pişti ku tehlila dizitiyê û dizan dike,

û normêne ehlakê nişani xelkê dide!?) weha dibêje:

"Dî rojnama "Azadi" yê hejmara 1'ê de li ser Mestûre Xanîmê niviseke bî imza Xalîd Lezgin heye. Lî bê guman nîvis ne ya wi ye, wi ji kovara Svensk-Kurdîsk Journal bî awaki hosteyi dîziye; helbet qet qala çavkaniya nivisa xwe ji nekiriye."

Diyar e L. Berrivani êdi dest pêkiriye bî hisû metodê Mikoyê bekçi dizan digre. Dibêjin Mikoyê bekçi wextê zivistanê sar, bî şev dicû dî firnekê da, li cihê germ radiza. Serê sibehê zû hîşîyar dîbû, dûdûka xwe dixiste devê xwe çend caran difitand, hema li ber derê fîrinê ki biketa ber, bî milê wi digirt dîbire qereqolê. Lawkê Berrivani bî vi metodi dixwaze min ji wek diz nişan bide(?)

Nedîyarkirina çavkaniyê agahdariyan meriv dikare niqaş bike. Ev li gor nivisê ye; angô şêweyê nivisê çawa ye, ci ye, bî ci armancê û li kuderê tê weşandin. Beri her tiştî ew nivisa di Azadiyê da, niviseke geleki kurt e, ji lêkolinêke akademik bêtir wek nûçeyekê hatiye amadekirin û aliyê wê yên informatik û propagandayê girantir e. Da ku qet nebe bî kurti xwendevan pê bîhesin ku dî filan wextê da bî filan navi jîneke kurd hebûye, wê helbest û dirok nivisine, û dî filan wextê da li filan derê miriye... Ango nivis ji agahdariyên fakta yên kurt pêk tê û dî rojnameyeke hefteyi da hatiye nivisandin. Ji niviseke weha ra şert nine meriv wek lêkolinêke akademik çavkaniyan nişan bide. Rexnegirê me ji dizane ku di rojnameyan da nimûneyê weha herdem hene û tiştiki normal e.

Disan ew pê dizane ku nivisa E. Vasilievayê ya di Svensk-Kurdîsk Journal'ê da, lêkolinêke 9-10 qat ji vê nivisê dirêjtir e. Çawa rûyê L. Berrivani digre ku bêje ev dîziye? Wek delil, sê hevok ji nivisa swêdi û sê hevok ji ji nivisa kurdi daye (ku yek ji wan ji ciheki cuda quzikiriye anîye û li dû hev rîzkiriye, û yek ji bî kîmasi nivisiye) da ku xwendevan bibinin ku ev hevok çawa dışibine hevdu û X. Lezgin çawa dîzi kiriye... Te bîlesebeb ewqas xwe êşandiye û bî hevokan leyistiye. Belê ew hevok dışibine hevdu, çimki di wan da xusûsiyeteke Mestûre Xanîmê heye, him ji xusûsiyeta wê ya heri balkêş: Ku di wê demê da li navçê jîneke tonakbir mina Mestûrê, ku dirok û helbest nivisibe, tûnebûye. Her kê behsa wê kiriye kêm-zêde eyni tişt gotiye. Mesela **Yehya Marifat** (lêger û

berhevkarê diwana Mestûrê) di pêşgotuna diwanê da weha nivisiye:

"**Pêşdahatına helbestvaneke wusanc wê demê da, ya ewqas mezin, ewqas bî jêhati, ewqas zana, dîkare bê ditinê çawa ecêveke sıruştê**" (Tosinê Reşit, Rûpelek ji Dirokê: Mestûre- Roja Nû, hej 5, 1984)

Zaneki farisa yê dema Mestûrê yê bi nav û deng ,Rıza Quli-Xan Hidayet, Mestûrê weha bi nav dike "Jineke wê demê ya here bi nav û deng" (Bnr. çavkaniya li jor)

Prof. Şekroyê Xudo ji weha dibêje:

" dî qurna 19'a da, li temamîya Rohilata Nêzik û Navin , şair û dirokzaneke meşhûr û jin mina Mestûrê, (Max Şerefşanım Kurdistani) tûnebûye." (Ji gotara wi ya seminera 13.11. 1988, li Stockholmê. Dî Roja Nû hej. 22'yan da ji hatiye weşandin.)

Yên ku beriya E. Vasilievayê û pişti wê li ser Mestûrê agahdari dane eyni tişt gotine û min ji wek wan gotiye. Belê Kurdên Sovyetê bi saya E. Vasilievayê û em ji li dervayı welat, bi saya wan bi hebûna Mestûrê hesiyan, ku hina qet Svensk- Kurdisk Journal derneketibû.

Û her ki behsa Mestûrê bike wê eyni tiştan bêje. Gelo ku L. Berrivani bînvise wê vê xususiyeta Mestûrê neyne ziman? Gelo wê dî şûna qurna 19' a da bînvise qurna 21? Dî şûna Rohilata nêzik da wê bêje Afrika? Çi dekâtîfekî jêhati yi tu L. Berrivani! Heger xelk bi metodê te dîza bigre gerek e êdi tu kes tişteki fêr nebe û nenvise.

Lê bînhîre (li gor mantiqa te) tu ji diziyê diki: Te navê koşeyê "Hindîk- Rîndîk" ji kovara Hawarê diziyê û têda carna pêkeniyêن xelkê dimivisi û qet behs ji naki ku te ji kijan weşanê û ji kijan zimani wergerandiye. Mesela ew pêkeniyêن ku bi "Maria" yan ji bi "Pablo Picasso" dest pê dikin, bêşik ne yên kurdi ne.. (Zinarê Xamo - Hindîk - Rîndîk. Armanc hej. 88)

Disan di hejmara Armancê ya 63 'an, koşeyê "Lêkolin û Encam" da lêkolineke te heye bi navê "Di diroka me de 'Buyera 49'an' ". Te navê çend çavkaniyan nivisiye? (tenê derheqa rewşa girtigehê da ji pirtûka Dr. Şivan jêderkek girtiye) Tu wan 49 kesan gişkan nasdiki gelo? Listeya navên wan, meslekên wan, agahdariyên li ser rewşa wan ya di mehkemê da, te ji kijan çavkaniyê girtiye? Qaşo nivis lêkolin e û navê koşeyê ji "Lêkolin û Encam"e ...

Gelo tu bi xwe dîkevi nav kijan grûba dizan?

Ev tenê çend nimûne ne, lê helbet ji diziya rexnegirê me ra di Armancê da gelek nimûneyên din ji hene. Kesên ku bîxwazin dikarin hejmarêñ Armancê raçav bikin û bi hê-sani gelek nimûneyên dizitiya wi bibinin.

Lawkê Berrivari ji bo ku dizbüna min rînd isbat bike û xwendevanêñ Armancê bi vê yekê baş bide bawerkirm weha dibêje:

"**Cardin X. Lezgin ji şireke Mestûre Xanîmê çend rîz wek nimûne dane, ku ew ji wergera ya swêdi ye. Yani ne wergera ji Farisi ya ji Kurdiya Gorani ye.**"

Tu çawa dizani min ji swêdi wergerandiye? Gerçi eger min du-sê rîz wek nimûne ji swêdi wergerandibe ji çi dibe? Ew rîz yên Mestûrê ne ya na? Ev gîring e. Lî rexnegirê dilovan, ne min, şairê Kurd Tosinê Reşit (Lî Ermenistanê) ew wergerandiye kurmanci. Nizanîm gelo hewce dîkir min navê wergerê wan du-sê rîzan wek çavkani nişan bîda (!?)

Tu dibêji ku di data te da gelek kesen din ji hene ku tu dê rexne biki. Data te aloze bûye lê haya te jê tune. Feyda wê datayê tune, çimki di wê da virûsa zikreşiyê heye. Pir mixabin ku dîji wê virûsê, hina aliman tu program çêne-kirine. Lewma tu mîjîyê wê datayê biguhrine.

Rexnegiri û zikreşî li hev nayê. Nabe ku meriv pêşda bîryara xwe bide û bêje: "çî dibe bîla bîbe, dîvê illa ez filan kesi yan ji filan rojnamê û kovarê rexne bikim". Wê çaxê ew nabe rexnegirtin, navê wê devavêtin e. Ü devavêtin ji, beri herkesi zerarê digihine xwedîyê xwe.

Bîla rojnama Armancê û xwendevan li min bîborin ku uslûba nîvisa min ji nêzkayî bi uslûba nîvisen L. Berrivani kiriye. Lê ji bo têghiştina wi bîraderi ev tuşt pêwist bû.

X. Lezgin
21.8.1992

Ev nîvisa han bi hêvi û daxwaza wesandinê ji rojnama ARMANC'ê ra hatiye sandin. Lê muxabin wê cih nedayê. Lewma, li ser daxwaza X. Lezgin Roja Nû wê diweşine.

RN.

DI JİYANA GUNDİTİYÊ DA NAVGİNÊN NAVA MALÊ Û DERDORA WÊ

Sênc, çeper	Dîst
Hewş	Dîrne
Tîfîk	Sitîl
Sênderek; sedir	Satîl
Dîk	teşt
Deri	Nîqîr
Axur	Tawe, mıqlık
Tewle	Sîhan
Gom	Teyfîk
Koz	Lengeri
Afir	Legan
Zilan	Sêni
Sitûn	Sêl
Alîf	Piyan, tas
Rewake	kevçî
Ode, çavi, xurf	Kevçidank
Menzel	Hesk, çoçık, çemçik
Kadin	Mexmer
Ka	Teşt
Çilo	Helal
Lod, diz	Kesgîr
Rêsi, xorûm	Kêr
Kewar	Cetel
Ref, refîk	Îskan, iskure, qedeh
Kulek	Cer
Eywan	Şerbîk
Bermal	Kûz
Qorzi	Den
Hewdîk	Kûp
Holîk	Dizîk
Bixêri, kuçık, dustan	Qatûf
Qubalok, qubalek	Merkeb
Rîsle	Cembek
Derabe	Zembil
Deri	Selék, selîk
Sefîk	Qafûr
Sépi	Sîfri
Lewleb, keri	Werqîl, sebil
Meşk	Coni, sindir
Dewkul	Mirkut
Cest, surdar	Dankut, darkut, sersindir
Quşxane	Sirkut
Beroş	

Mehsere	
Cîrn	Tej
Kûre	Cıl
Hewd	Cirax
Şire	Berr
Keşmûl	Şalîk
Çırık	
Textê çırıkê	
Guka çırkê	Ban, serê xani
Pîrrîk	Bangeran, gundor
Kewt	Qeysik
Nîkar	Şonîk
Xuşîl	Darberesk, mecirse
Botav	Sîvîrnek
Dims, eqit, mewit	Çiranek, şiranek
Bastêq	Sîvnik, gêzi
Meşlûr	Gezik, havlêk
Kesme	Tozmij
	Bêrok
Palan, Kurtan	
Navteng	Kûre
Zin, mareke	Tenûr
Zangû	Manqel
Qûş	Maşik
Berwar	Sobe
Têrik	ardû, êzing
Hefsar	Sotik, bizot
Gem	Rijik (sotikên agir ên vemirandi)
Xışxîşk	Ari, xweliya agir, xulav
Zengîl	Teraf
Pozik, bizmûk	
Toq	Dergûş, landik
Zewr, badek, enişk	Qumatek
Heçi	Pêçek
Bendeke	Paçık, pot
Weris	
Kertik	Şûjîn
Kîndîr	Derziya gir
	Derziya hûr
Cewal	Dirêş
Ferd, ferdik	Zixtik
Tûr, tûrik	Filket
Telis	Biz
Cembek	Şîşik
Xîrar, xaşı	
Xurcîk, heqib	Sol, pêlav, mîdas
	Çarox
Doşek	Qondere
Lihêf	Cizme, lastik
Balif, balgi, zemberîş	Lekan
Rû (rûyê doşek an balgi)	Lekaş
Çarşef	Şîmîk
Textê razanê	Qabqabk
Malvînk, kêlin, kulin	

ŞANOYA ZAROKAN

Ciwantîk

piyes

(Şano xuya dike, çiya bî dar û kevir in, ser çiya çar mirov têne ditinê û ji hev balwale ne. Kari, pez û şwan ji xuya dikin. Qizek pür lawin-Zinê- li ser şanoyê ye).

Zozan- Ez Zozan im ez spehi me

Çar mirovan ez dizi me
Jî gernasan bî hêvi me
Min rizgar kîn jî neyaran
Kesk dikim hemû bîharan
Xweş bikim ci, waran

(Koma zarokan bî listik derba-
si ser şanoyê dibin û li hawir
qizê (Zozan) dileyzin û bî des-
tê hev digrin û li dora wê
dizvirin û dibêjin)

Koma Zarokan:

-Tu zozan i tu spehi yi
Çar mirovan tu dizi ye
Jî gernasan bî hêvi yi
Te rizgar kîn jî neyaran
Kesk bikin hemû bîharan
Xweş bikin ci, waran

Zozan- Ez jî we ra bêjim
çirokan, ez pîr zanîm çirokan.

Koma Zarokan:- (Bî stran
dibêjin)

Bo me bêje çirokê
Çend gotinan jî dirokê

Zozan- Ez ê bo we bêjim çiroka
"Mem û Zin"

Koma Zarokan:-

Şevek reş bû, şev tarî bû
Mem û zin raketi bûn
Du cînan Zin dizibûn
Lî ba Memê ew danibûn

(Koma zarokan bî hev re)
- Em vê çirokê zanîn.

Zozan- Ez ê çiroka "Dêwê çar
serî" jî we ra bêjim

Zarok 1- (Bî dengê sitûr û
bilind) Hebû nebû, hebû dêwe-
ki çarseri.

Zarok 2- Serê wi weke kerekî
mezîn.

Zarok 3- Çavê wi weke fenosê
mezîn.

Koma Zarokan:- (*Bı hev ra*)

Dêwê çarseri ye
Bêbext û fitneci ye
Dayika me jî me diziye

Zozan- Hîm... mmm.... Ez bo we bêjîm çiroka Ciwanikê.

Koma Zarokan- (*Bı hev ra*)

Çiroka ciwanikê!!!
Bo me bêje vê çirokê
Çend gotinan jî dirokê
Bêj! hebû nebû rojek hebû
Rehma xwedê li bavê we bû.

Zozan- Geli koma zarokan (zarak li hev kom dibin). Hebû nebû, rojek jî rojan, rehma xwedê li bavê besdar û guhdaran. Hebû Ciwanikeke pîr la-win û nazık û delal. Ev Ciwanikê delal li holeke pîr bî giya dicêriya û dileyist. Bî kîf û sahi çar mirov hatin ba Ciwanikê. Herçar mirov (Gur, torik, rovi û keftar) silav li Ciwanikê kîrin.

Zarok 1- Dayika Zozan, ev herçarên ku hatübûn ba Ciwanikê çi dixwazin?

Zozan- Dixwazin wê bixwin..., lawê min.

Zarok 2- Çîma wê Ciwanikê bixwin?

Zarok 3- Herçar mirov, mirovên bêbext in.

Zarok 4- Dayika Zozan, hola bî giya û gul a ku Ciwanikê lê dicêriya, hola van herçar mirovan e yan na?

Zozan- Na..., na qiza min, hol ne ya herçar mirovan e.

Zarok 5- Paşê dayika Zozan çi çêbû, em dixwazin zanibin ku

çawa van herçar mirovan dixwazin Ciwanikê bixwin û bî çi rengi dixwazin Ciwanikê winda bikin?

Zozan- De baş e lawêن min, werin li min kom bibin bo bêjîm çiroka Ciwanikê.

(Li qorziyeki şanoyê zarok li Zozan kom dibin)

Geli koma zarokan, dema ku herçar mirov hatin ba Ciwanikê, wek min got herçar rovi, torik, gur û keftar... (Rohniya şanoyê hêdi hêdi kuri (kêm) dibe)

PERDA DUYEM

(Rohni li ser Zozan û koma zarokan kurik e û hêla şanoyê rohni dibe. Em li ser şanoyê rovi, torik, gur û keftar û Ciwanik (hesp) dibinin)

Rovi- Geli birayan, werin emê gunehê xwe bêjin û kesê ku gunehê wi pîr bin, em ê wi bixwin.

Gur- Birayê rovi jî kerema xwe ra carek din bêje, tu çi dixwazi bêji ez tênegihiştîm.

Rovi- Birayê gur, her kesek ji me gunehê xwe bêjin û mirovê ku gunehê wi pirtir bin em ê goştê wi bixwin.

(gur, torik, û keftar bî hev ra) me qebûl e.

Gur- Ez dixwazim hûn alikariyê bî Ciwanikê ra bikin, bila Ciwanik dawiyê gunehê xwe bêje.

(Rovi, torik, keftar bî hev ra)

me ev gotun ji qebûl e.

Rovi- Geli bira, ez ê pêsi gunehê xwe bêjim. Hûn min nas dîkin, ez rovi me. Ez dicium gundêñ dûr, bî dizi diketim qînikêñ (koxikêñ) mîrişkan û min hemû dikuştin û dixwarin. Min nedîhişt yek sax bifilte..

Gur, Torik û Keftar bî hev ra-
Birê rovi, gunehêñ te ne tiştek in..., te guneh nekirine.

Torik- Geli birayan, dora min e ku ez ji we ra gunehêñ xwe bêjim. Ez torik im. Dema bihar şin dibû, mîrişk û qazan çiçik derdixistin. Ev çiçik li dora gund dicierryan di vê demê da. Min xwe dîqelzand û diciûme wan. Min hemû dixwarin û dikuştin. Min yek sax bernedida. Ev bû gunehêñ min geli birayan.

Gur, Rovi û Keftar bî hev ra-
Ma ev ji guneh in birayê torik..
Te tu guneh nekirine.

Keftar- Geli birayan, ez keftar im û ji min ra dibêñ pir feqira deng nakê, loma ji min ra dibêñ: "şaka paka teyşikan (ling) qûlka deng nake. Geli birayan, min xwe tim bî şev berdida gundan û diketim qînikêñ mîrişkan, min mîrişka tev dikuştin.

Gur, Torik û Rovi bî hev ra-
Gunehêñ te pir bicûk in birayê keftar.

Gur- Geli birayan, ez gur im.

Ez dicium çiyan û çolan. Ez xurt im weke ba me. Bî şev diciûme gundan û diketim hewşan ji. Min ci bigirta, min. ê bikuşa, dewar bûya yan pez bûya. Heger şevekê diranêñ min bî xwin nebûna, wê şevê xewa min nedîhat... Min yek li pêsiya xwe sax bernedida. Ev e gunehê min kırine.

Keftar, rovi û torik bî hev ra-
Birayê gur, te guneh nekirine, gunehê te pir bicûk in.

Cîwanik- Ez cîwanik im. Ez kehêl im. Rojeki ji rojan, dawiya biharê bû, ez derbasi baxceki bûm û bî şashi pelek ji pelên xasê min xwar. Lî ez zû bî xwe hisiyam û min got: "guneh e" û ez vegeiyam. Ev e gunehê min kiri.

Gur- Gunehêñ te pir mezin in Cîwanikê!..

Keftar- Gunehê ku te kırine, keseki li vê dînyayê ew nekirine!..

Torik- Gunehê te mîzin in, nayêñ efûkirinê!..

Rovi- Cîwanikê! tu dizani ew pelê xasê ku te xwari, ew pel wê mezin bibûya û bizir bigirta û wê ew bizir biçandina û bî hezaran ji wê çê bibûna... Gunehê ku kırine, pir mezin in.. Divê em te bixwin.

(Herçarêñ rêzê berdîdin
Cîwanikê, dengê gur, rovi, keftar û torik tê)

Gur, Keftar, Rovi û Torik bî

hevra-

Gunehê te giran e
Canê te ciwan e
Divê em te bixwin
Bixwin bî diran e.

(Ciwanik di nav wan da baz
dide, dike şîhe şîh û dibêje)

Ciwanik- Ez ciwanik im, ez
ciwan im

Ez kîhêl im, serbilind im

Ez beza me, weka ba me
Serbilind im hemû dem e

(Gur, rovi, keftar û torik êrişê
dibin ser ciwanikê, hêdi hêdi
rohni kêm dibe û perde tê
girtin)

PERDA SISİYAN

(Rohni dide cihê Zozan û
koma zarokan, hêdi hêdi şano
hemû rohni dike)

Zozan- Geli koma zarokan, we
çi dit û fehm kîr jî vê çirokê?

Zarok 1- Neheqi pîr xwiya bû!

Zarok 2- Xwinmêji pîr xurt bû!

Zarok 3- Bêbexti jî xwe ra zana
bû!

Zarok 4- Zordari jî me va xuya
bû!

Zarok 5- Serhildan gernas bû!

Zozan- Geli koma zarokan,
gotina xwe bêjîn.. Hûn heq
dîdîn Ciwanikê yan heq dîdîn
gur û hevalên wi?

(Zarok bî destê hev dîgrin û li
dora Zozan dizvirin. Zozan ji di
nava wan da dizvire)

Koma Zarokan- (bi listik)

Bimre bêbext û zordar!
Bimre gur û keftar!

Zozan- (bi listik)

Bimre bêbext û zordar!
Bimre gur û keftar!

Koma Zarokan- Biji gernas û
zozan!

Biji ciwanik û serhildan!

Zozan- Biji gernas û zozan!
Biji ciwanik û serhildan!

Koma Zarokan- Bimre çeqel
û rovi!

Bimre dêwê çarseri!

Zozan- Bimre gur û keftar!
Bimre pis û koledar!

(Koma zarokan û Zozan bi hev
ra, bi listik)

Bimre gur û keftar!

Bimre bêbext û zordar!

Bimre torik û rovi
Bimre dêwê çarseri

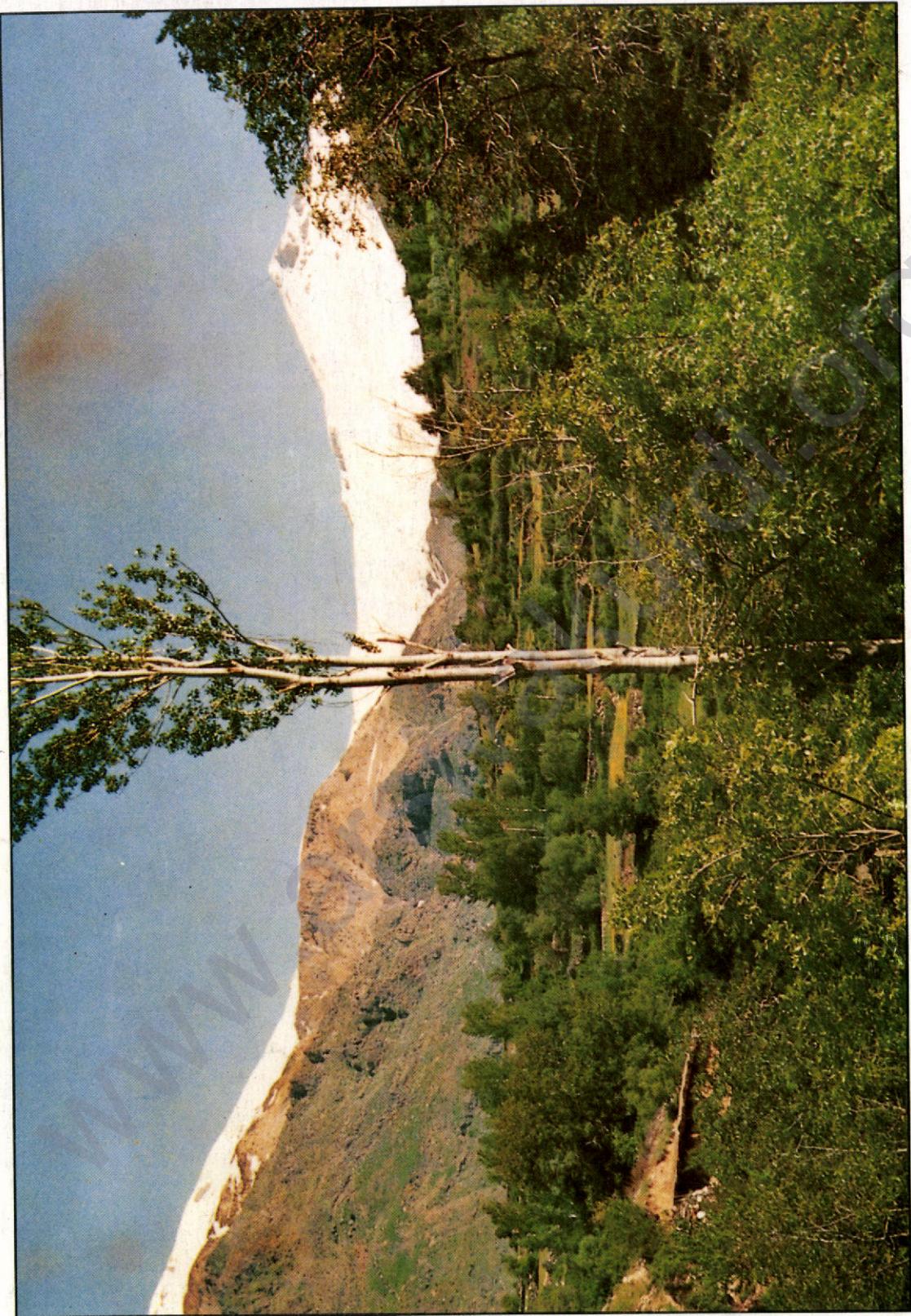
Biji zozan û gulstan!
Biji koma zarokan!

DAWI

A. Ç. Canpola

Langenhorn D. 15'ê Nisanê, 1992

Ji Navçeya Qendilê didemek

Bîha: 15 Skr.